

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

LAURA SEČKAR

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

OKOLJEVARSTVENI VIDIKI EVROPSKE UNIJE

Ljubljana, april 2009

LAURA SEČKAR

IZJAVA

Študent/ka ____SEČKAR LAURA____ izjavljam, da sem avtor/ica tega diplomskega dela, ki sem ga napisal/a pod mentorstvom _____ dr. SUŠJAN ANDREJ____ , in da dovolim njegovo objavo na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne_____

Podpis:_____

KAZALO

UVOD	1
1 ZANIMANJE EVROPSKE UNIJE ZA OKOLJE	2
1.1 KAJ LAHKO EVROPSKA UNIJA NAREDI ZA OKOLJE?	2
1.2 TRAJNOSTNI (SONARAVNI, VZDRŽNI) RAZVOJ	4
1.3 RAZVOJ OKOLJSKE POLITIKE ZNOTRAJ UNIJE	5
1.3.1 Pomembna sedemdeseta	5
1.3.2 Enotni pravni akt	6
1.3.3 Maastrichtska pogodba	7
1.3.4 Amsterdamska pogodba	7
1.4 SKRIB ZA OKOLJE V UNIJI DANES	8
2 OSREDNJE TEME	9
2.1 PODNEBNE SPREMEMBE	10
2.1.1 Opis trenutnega stanja	10
2.1.2 Ukrepi Evropske unije v boju proti podnebnim spremembam	11
2.2 TRAJNOSTNI PROMET	12
2.2.1 Opis trenutnega stanja	13
2.2.2 Ukrepi Evropske unije za trajnostni promet	14
2.3 TRAJNOSTNA PORABA IN PROIZVODNJA	15
2.3.1 Opis trenutnega stanja	15
2.3.2 Ukrepi Evropske unije na področju proizvodnje in porabe	18
2.4 OHRANJANJE IN UPRAVLJANJE NARAVNIH VIROV	22
2.4.1 Opis trenutnega stanja	22
2.4.2 Ukrepi Evropske unije pri upravljanju in ohranjanju naravnih virov	23
2.5 (ČISTA) ENERGIJA	25
2.5.1 Opis trenutnega stanja	26
2.5.2 Ukrepi Evropske unije na energetske področju	27
2.6 DOGAJANJE ONSTRAN MEJA EVROPSKE UNIJE	27
2.6.1 Mednarodni sporazumi	28
2.6.2 Pogled na okoljske teme znotraj Evropske unije v primerjavi z ZDA	31
3 ANALIZA OKOLJSKEGA NAPREDKA IN IZBOLJŠAV	32
3.1 SPLOŠNA OCENA EVROPSKE KOMISIJE	32
3.2 DOBRA PRAKSA IN PROJEKTI V DRŽAVAH ČLANICAH	33
3.2.1 Podnebne spremembe	33
3.2.2 Promet	34
3.2.3 Poraba in proizvodnja	35
3.2.4 Naravni viri	37
3.2.5 Energija	39
SKLEP	39
LITERATURA IN VIRI	42

KAZALO TABEL

<i>Tabela 1: Emisije toplogrednih plinov (promet skupaj, cestni promet)</i>	13
<i>Tabela 2: Poraba materiala za območje EU - 15 v letu 2004</i>	20
<i>Tabela 3: Število podjetij/organizacij z registriranim okolju prijaznim upravljanjem (1997–2007)</i>	21
<i>Tabela 4: Število eko-etiket v obdobju 1996–2007</i>	36
<i>Tabela 5: Indeksi zadostnosti predlogov držav članic za območja, ki naj se zaščitijo (v %)</i>	38

KAZALO SLIK

<i>Slika 1: Izvor emisij toplogrednih plinov v Evropski uniji (leto 2004)</i>	11
<i>Slika 2: Količina komunalnih odpadkov po državah v letu 2006</i>	16
<i>Slika 3: Količina odpadkov na smetiščih (po državah) v letu 2006</i>	17
<i>Slika 4: Količina sežganih odpadkov (po državah) v letu 2006</i>	17
<i>Slika 5: Ravnanje s komunalnimi odpadki v Evropski uniji (v mio ton)</i>	19
<i>Slika 6: Naravna raznovrstnost: Gibanje števila ptic v obdobju 1980–2005</i>	24
<i>Slika 7: Električna energija, pridobljena iz obnovljivih virov</i>	26
<i>Slika 8: Emisije toplogrednih plinov po območjih & ciljne vrednosti Evropske unije</i>	30

UVOD

Evropska unija »mora« s skupnimi močmi vseh držav članic temi *okolje* posvetiti čim več pozornosti. Za dobrobit okolja – za doseganje tako imenovanega trajnostnega razvoja mora postoriti kolikor je le možno, »izplen« oziroma posledice njenih dejanj, akcij ter ukrepanja na to temo pa morajo biti večje, kot bi bile v primeru delovanja posameznih držav članic.

Kaj pa sploh je naloga Evropske unije na okoljskem področju v sklopu uresničevanja »trajnosti«? Nekako se lahko pričakuje, da bi sleherni posameznik, ki bi mu zastavili to vprašanje, nanj odgovoril po svoje, imel bi svoja okoljska pričakovanja do Evropske unije. Lahko pa skušamo predvideti skupno točko teh odgovorov, to pa je, da od Evropske unije v povprečju pričakujemo, da deluje po svojih najboljših močeh v smeri varovanja in ohranjanja našega okolja. Način zaščite okolja pa je na nek način že vnaprej določen, Unija mora spoštovati načela okoljske politike, v okviru katerih se iščejo rešitve in odgovori na (okoljske) izzive prihodnosti.

Poleg očitnega, sprejemanja dokumentov, ki od posameznikov in poslovnih subjektov zahtevajo neko okoljsko zavest – skrb za okolje, pa je tu še ena dimenzija, ki je ne gre zanemariti. Namreč odnos Evropske unije do okolja je zagotovo na samem svetovnem vrhu po svoji odličnosti; to pa pomeni, da je Unija (hote ali nehote) vzgled ostalemu razvitemu svetu, kar se tiče dejanj, povezanih s skrbjo za našo Zemljo. Združene države Amerike kot velikega onesnaževalca okolja in pa države v razvoju, katerih hitra gospodarska rast zahteva velike okoljske žrtve, naj si Evropska unija prizadeva »potegniti« za sabo s svojimi pozitivnimi dejanji v smislu izpolnjevanja okoljske dimenzije trajnostnega razvoja. Manj razviti del sveta ima namreč (žal) pred osredotočanjem na okoljske izzive druge prioritete. V primerjavi z razvitejšimi območji sveta pa tudi ni tolikšen onesnaževalec okolja.

Nadalje, vsebina mojega diplomskega dela je poleg uvoda in zaključka razdeljena v tri glavna poglavja. Prvo izmed teh obravnava zanimanje Evropske unije za okolje, kako Unija skrbi za zaščito okolja – po katerih načelih deluje, zakaj se loteva okoljske tematike, katere so prednosti akcij Unije napram akcijam posameznih držav članic. Dotaknem se še zgodovine pristopanja Evropske unije k okoljskim vprašanjem, procesa, ki je trajal in se krepil skozi desetletja, nekako od sedemdesetih let naprej. Nato se ustavim še pri samem opisu tako pogosto opevanega pojma trajnosti razvoj – pojma, ki se mu dandanes težko izognemo, v kolikor le bežno spremljamo medije, kaj šele, če skrbimo za to, da smo med bolj obveščeni.

V drugem poglavju obravnavam osrednje okoljske teme – tiste, ki jim Evropska unija namenja največ pozornosti. Začnem s podnebnimi spremembami, sledi opis stanja na področju prometa. Naslednja podtema se nanaša na porabo in proizvodnjo, četrti podnaslov pa so

naravni viri, njihovo ohranjanje in upravljanje. Peti podnaslov obravnava področje energije, za konec pa se ozrem še čez meje Evropske unije ter ugotavljam, kako se mednarodna skupnost angažira za zaščito okolja ter primerjam evropski pogled na okoljske teme s tistim od ZDA.

Tretje, zadnje poglavje, pa je neke vrste analiza uspešnosti Evropske unije pri reševanju okoljskih vprašanj. Prvo podpoglavje vsebuje oceno Evropske komisije, gre za nekakšno »interno« oceno, ki pa je (po mojem mnenju) dovolj kritična. Drugo podpoglavje pa je skupek dobrih praks in projektov, ki potekajo po posameznih glavnih okoljskih temah, opisanih v tem dokumentu.

1 ZANIMANJE EVROPSKE UNIJE ZA OKOLJE

2.1 KAJ LAHKO EVROPSKA UNIJA NAREDI ZA OKOLJE?

»Kaj posebnega lahko naredi Evropska unija za varovanje in ohranjanje okolja?« Izkušnje kažejo, da (zelo) veliko. Namreč v minulih 30 letih je Evropska unija na tem področju postopoma dosegala vedno več. Dogovorila se je za koncepte ravnanja, objavila pravne predpise in sprejela ukrepe za izvajanje, hkrati pa konkretno pripomogla k razbremenitvi okolja, financirala pionirske raziskave v korist inovativnih okoljskih rešitev in celotno problematiko širše predstavila javnosti ter s tem vplivala na javno zavest.

Pomembno vlogo igra Unija tudi še naprej v globalnem merilu, tako da na primer utira pot in vpliva na druge države, da sprejemajo učinkovite ukrepe za podnebno zaščito (Evropska skupnost, 2002, str. 3). Pri tem je uspešna, saj lahko 27 držav članic s skupnim nastopom doseže več, kot pa, če bi se dogovarjale posamično. Unija ima na voljo sredstva in možnost, da deluje v smeri preseganja že dolgo prisotne povezave med gospodarsko rastjo in uničevanjem okolja. Z gospodarskim razvojem se pritiski na okolje na globalni ravni povečujejo (Vendramin, 2007, str. 1). Problemi okolja so največkrat kompleksni: nastajajo v povezanem in prepletenem (sinergističnem) delovanju neživega in živega sveta ter človeške dejavnosti (Anko & Pirnat, 2001, str. 9). Gospodarska rast, rast zasebne potrošnje, večanje števila prebivalcev in strukturne spremembe v gospodarstvu so torej razlog za povečanje omenjenih pritiskov na okolje. Ti pritiski, ki pa zagotovo pomenijo probleme za okolje, nastajajo kompleksno in tako jih je treba kompleksno tudi reševati. Obenem pa je na tem mestu pomembno poudariti še naslednje: izkušnja, da je gospodarski napredek pogoj za učinkovito upravljanje okolja, čeprav obenem pomeni tudi določene probleme za okolje.

Pri obravnavani temi se ne moremo izogniti vprašanju, ali naj Evropska unija deluje na okoljskem področju kot celota ali pa naj bo to domena posameznih držav članic (samostojno ukrepanje). Zakaj naj se z okoljskimi problemi ukvarja Evropska unija? Zakaj ne pustiti njihovega reševanja v rokah posameznih držav članic?

Odgovor lahko utemeljimo z naslednjim. Evropska unija mora delati s skupnimi močmi za doseganje večjega gospodarskega napredka, s tem pa bo naredila tudi največ za okolje, v kolikor bo uresničevala vzdržni razvoj. Okolje namreč ne more biti domena posamezne države članice, okolje ni nekaj, kar se v eni državi ustavi in posebej ter neodvisno nadaljuje v drugi državi. Pri okolju ni meja med državami članicami. Onesnaževanje v eni državi članici se posledično odraža tudi v drugi državi članici in vpliva na njihovo kakovost življenja, če ne že na zdravje ljudi. »Okolje ne pozna meja«, je bilo geslo sedemdesetih let, ko je Evropska skupnost – danes Evropska unija – začela oblikovati pravo na področju okoljske politike (Evropska skupnost, 1998, str. 7).

Evropska unija išče odgovore na izzive v zvezi z okoljem oziroma uresničevanjem okoljskega vidika trajnostnega razvoja v okviru nekaterih načel, ki jih podrobneje opisujem v sledečih odstavkih.

- **Visoka raven varstva okolja.** V pogodbi o Evropski skupnosti je navedeno, da mora biti dosežena visoka raven varstva okolja. Ta cilj je bil utemeljen v nadaljevanju pogodbe, kjer je zapisano, da mora okoljska politika upoštevati znanstvene dokaze, stanje okolja v regijah Evropske skupnosti, stroške in koristi ukrepanja skupnosti na okoljskem področju, obenem pa ne sme zanemarjati gospodarskih in družbenih razmer v Skupnosti.
- **Načelo previdnosti.** To načelo v osnovi pomeni, da bi se morali izogibati povzročanju škode v okolju, kjer je to mogoče. Načelo previdnosti bi lahko uporabili pri zagovarjanju integriranih okoljskih tehnologij, ki preprečujejo nastanek problematičnih snovi, namesto da bi jih odstranjevali iz okolja s tehnologijami prestrezanja (Clancy et al., 1998, str. 27).
- **Preventivno načelo.** Preventiva je boljša kot kurativa – boljše je, da se spoprimeemo z onesnaženjem pri njegovem viru, kot da se ukvarjamo z odpravljanjem posledic tega onesnaženja. Ne sme se dopuščati, da se vplivi na okolje iz virov širijo v naravo.
- **Načelo »onesnaževalec plača«.** To temeljno načelo pomeni, da bi moral stroške škode, ki je povzročena v okolju, poravnati tisti, ki je povzročil škodo. Od interpretacije je odvisno, ali načelo »onesnaževalec plača« pomeni, da morajo onesnaževalci plačevati le izvajanje ukrepov za izpolnjevanje standardov, ali pa bi morali plačevati za vse posledice (eksterni stroški) onesnaževanja, ki so ga povzročili (Clancy et al., 1998, str. 27).
- **Načelo partnerstva.** Nobena politika in zakonodaja Evropske unije ni uveljavljena ne da bi se posvetovali z deležniki – akterji trajnostnega razvoja (nevladnimi organizacijami, državljanji, raznimi združenji in strokovnjaki). Ti morajo sodelovati pri iskanju rešitev za okoljske probleme. Poleg tega je po tem, ko je predlog narejen s

strani Evropske komisije, dan v razpravo Evropskemu parlamentu in Svetu Evropske unije (Svetu ministrov), preden se sprejmejo končne odločitve.

- **Načelo subsidiarnosti (podrejenosti).** Načelo subsidiarnosti pomeni, da mora Unija aktivno nastopiti šele takrat, ko je lahko uspešnejša od svojih držav članic. Načelo subsidiarnosti bom pojasnila še s pomočjo primerov iz realnosti (vir: Pearson, 2000, str. 300). Tako lahko zapišem, da naj bi bilo na primer odločanje o tem, za kaj se bo uporabljalo določeno zemljišče v neki državi oziroma občini znotraj države, na plečih lokalnih oblasti (po tem načelu na najnižji možni ravni odločanja). Na drugi strani pa je onesnaževanje znotraj celotne Evropske unije (angl. *transboundary pollution*), hkrati pa po posameznih državah, zadeva Unije: prepuščeno je »nacionalnim« odločitvam in nadzoru. V času, ko se je Evropska unija pogajala glede Kjotskega protokola, je imela enotno (skupno) stališče na temo podnebnih sprememb – vse države članice so nastopile kot eno. Hkrati pa si je vsaka država izpogajala svojo ciljno številko (v smislu dovoljenih emisij).
- **Načelo vključevanja.** Naslednji citat Kena Colinsa dobro oriše to načelo: »Vključevanje okoljskih vidikov v vsa področja politike je prvi korak v smeri doseganja celovite okoljske politike in je torej bistven za oblikovanje uspešne okoljske politike. Uvajanje zelene zakonodaje nima posebnega smisla, če je v nasprotju z drugo zakonodajo, npr. tisto, ki ureja ekonomsko politiko.«
- **Trajnostni razvoj.** Načelo trajnostnega razvoja je bilo opredeljeno v Pogodbi o Evropski uniji in tudi v predhodni, Pogodbi o Evropski skupnosti.
- Vsi državljani Unije so upravičeni do enakega nivoja okoljske zaščite in vsi posli znotraj Unije imajo pravico, da delujejo v popolnoma enakih pogojih, kar omogoča konkurenčnost.
- Poleg vsega je zelo pomembna **fleksibilnost**, upoštevane morajo biti različne nacionalne okoliščine in še več – za nekatere odločitve velja, da jih je najbolje sprejemati na lokalni ravni.

2.2 TRAJNOSTNI (SONARAVNI, VZDRŽNI) RAZVOJ

Trajnostni ali sonaravni razvoj je tisti, ki lahko vzdrži vse generacije, ki je dovolj daljnoviden, fleksibilen in moder, da ne spodjeda fizičnih in družbenih osnov svojega razvoja. Trajnostna ali sonaravna družba je tista, ki zadovoljuje svoje sedanje potrebe tako, da ne ogroža sposobnosti prihodnjih generacij, da zadovoljujejo svoje potrebe (Senjur, 2002, str. 564).

Pojem trajnostni razvoj je problematičen, saj se pojavlja več sopomenk in stroka si ni enotna, katerega pravzaprav uporabljati. Za namen te naloge sem se odločila za uporabo različice »trajnostni razvoj«. Evropska unija se je z Amsterdamsko pogodbo na nek način uradno zavezala, da si bo prizadevala za njegovo uresničevanje v praksi.

Kaj je torej bistvo tako imenovanega trajnostnega razvoja? Definiciji sledi, da gre za ekonomski in družbeni razvoj, ki je vzdržen v času. Strogo ekonomsko gledano pomeni *razvoj* rast per capita blaginje v času. Pogoj za povečanje blaginje per capita pa je zagotovilo, da imajo prihodnje generacije večje premoženje per capita kot pa trenutna generacija, če je premoženje tisto, kar prinaša blaginjo. Premoženje pa je raznovrstno in ga lahko opredelimo kot tradicionalni kapital (ki ga je ustvaril človek) – stroji in tovarne; kot neke vrste človeški kapital (zaloga znanja in spretnosti); nadalje govorimo še o naravnem kapitalu (okolje) in socialnem kapitalu (razmerja med ljudmi in razmerja med ljudmi in institucijami).

Pomembno za trajnostni razvoj je, da vsota vseh vrst kapitala narašča v času oziroma se s časom povečuje – to je pogoj za trajnostni razvoj. Temu rečemo pravilo o konstantnem ali naraščajočem obsegu kapitala (angl. *constant or increasing capital rule*).

To pa ni edini pogoj za udejanjanje trajnostnega razvoja. Naslednji pogoj je upoštevanje fizičnih meja narave. Naravno okolje zagotavlja nujno potrebne dobrine (zrak, voda, energija, snovi) in storitve (vpliv gozdov na podnebje, tal na absorpcijo vode, prsti na čiščenje vode) ter absorbira onesnaževanje in reciklira toksične materiale v manj škodljive snovi. Toda dobrine in storitve naravnega okolja so fizično omejene, kar je treba upoštevati, če hočemo doseči vzdržen razvoj (Vendramin, 2007, str. 1).

2.3 RAZVOJ OKOLJSKE POLITIKE ZNOTRAJ UNIJE

Delovanje v smislu preprečevanja in odpravljanja okoljskih nepravilnosti v Evropski uniji je sorazmeroma mlad in moderen pojav.

Rimska pogodba iz leta 1957 tako sploh ne omenja okolja, kaj šele, da bi ga podrobneje obravnavala. Pri tem ni šlo za pozabo ali brezbriznost pri oblikovanju pogodbe. V tistem času je bila »okoljska zavest« povsod po svetu nizka in se o okolju ni toliko razpravljalo, to pa se odraža v tem, da Rimska pogodba ni vsebovala poglavja, ki bi bilo okoljsko obarvano.

2.3.1 Pomembna sedemdeseta

V sedemdesetih letih so se takratne države članice Evropske unije začele zanimati za okolje. Prvi Okoljski akcijski načrt (angl. *Environmental Action Plan - EAP*) je bil pripravljen in pojasnjen leta 1973. Leto poprej, leta 1972, pa so voditelji držav izjavili, da morajo biti z okoljem povezane teme del politik Evropske skupnosti. Prvemu je sledilo več akcijskih načrtov, ki so obravnavali podobne teme kot njihov predhodnik.

Teme, ki so jim v sedemdesetih posvečali največ pozornosti, so bile:

- preventivni ukrepi naj prevladajo nad kurativo;
- posledice za okolje naj se analizirajo in upoštevajo na začetku procesa odločanja;

- onesnaževalci okolja naj bodo kaznovani – plačajo naj za onesnaževanje;
- kakršna koli dejanja ene države članice ne smejo imeti vpliva na okolje v drugi državi članici;
- Evropska skupnost naj deluje kot celota (angl. »as one«) za potrebe mednarodnih pogajanj in večjo uspešnost pri teh pogajanjih;
- politike Skupnosti naj vsebujejo ukrepe na primerni ravni – to pomeni, da bodo nekatere vsebovale ukrepe na ravni Skupnosti, ostale pa na nacionalnih ravneh;
- nacionalne politike morajo biti usklajene, da ne bi prihajalo do tekmovanja med državami članicami, pri čemer bi bile nekatere države zelo na boljšem zaradi nižjih okoljskih standardov.

Prve **smernice**¹ so nekako narekivale preverjanje in označevanje nevarnih kemikalij, zaščito pitne in površinske vode ter nadzor onesnaževalcev zraka (na primer SO₂, NO_x). Med onesnaževalce zraka spadajo tudi posamezne sestavine, ki se izločajo iz elektrarn in motornih vozil.

Smernice sedemdesetih in osemdesetih let so v veliki meri zadevale še eno obveznost Evrope, to je izboljšanje življenjskih in delovnih pogojev njenih prebivalcev. Ljudje so se čedalje bolj zavedali, da kakovost življenja ni odvisna le od dohodka in materialnih dobrin (Evropska skupnost, 1998, str. 7).

2.3.2 Enotni pravni akt

Formalno-pravno priznanje tako imenovane okoljske politike in njene pomembnosti je sledilo leta 1987. Takrat je bila v Enotni pravni akt (angl. *Single European Act*) vključena nova tema, imenovana okolje. Novi člen v pogodbi je odražal samo to, kar so vlade že spoznale, namreč dejstvo, da države sodijo k med seboj povezanemu, odvisnemu spletu ljudstev. Povezuje jih zrak, ki ga dihajo, hrana, ki jo uživajo, izdelki, ki jih uporabljajo, odpadki, ki jih mečejo stran, energija, ki jo trošijo, in potovanja bodisi iz poslovnih vzrokov bodisi iz osebnega zadovoljstva (Evropska skupnost, 1998, str. 7).

Cilji Evropske unije na temo okolje so bili v tem obdobju zasnovani na naslednje načine:

- ohranjati, obvarovati in izboljševati »kakovost okolja«;
- delovanje v smeri zaščite človeškega zdravja;
- zagotavljati preudarno in racionalno rabo naravnih virov.

---

¹ Smernica je zakonodajni akt Evropske unije, ki določa, da morajo države članice doseči neki rezultat, ne določa pa, na kakšen način naj bo ta rezultat dosežen.

2.3.3 Maastrichtska pogodba

V Maastrichtski pogodbi je bila leta 1992 uradno formulirana zamisel trajnostnega razvoja v pravu Evropske unije (Evropska skupnost, 1998, str. 8). Pogodba o Evropski uniji ali Maastrichtska pogodba je tako nadalje izboljšala vlogo okoljskih ciljev znotraj politik Unije. Začela se je poudarjati potreba po tem, da se vključi z okoljem povezane teme v **vse politike**, bodisi okoljske ali ne. To je bilo neke vrste eksplicitno priznanje, da imajo prav vse ekonomske aktivnosti določeni vpliv na okolje.

S pogodbo o Evropski uniji se je vpeljal še en princip, opora pri vodenju okoljskih politik. To je bil previdnostni princip (angl. *precautionary princip*), po katerem pomanjkanje znanstvenih dokazov, ki povezujejo vzrok in posledico, ni zadosten razlog, da se ne ukrepa, v kolikor je prisotno sorazmeroma visoko tveganje. Z drugimi besedami: čeravno nismo prepričani o razmerju med vzrokom in učinkom, je najboljšše, da se zavzamemo za varnost in zmanjšamo ter preprečimo aktivnost, pri kateri gre za sum onesnaževanja.

Poleg že zgoraj opisanega je Maastrichtska pogodba močno podkrepila vlogo Evropske unije v mednarodnih in globalnih okoljskih politikah. V besedilo so vključeni nameni za ukrepanje na mednarodni ravni pri obravnavanju regionalne in svetovne okoljske problematike. Postalo je jasno in celo dokazano, da se lahko z nekaterimi okoljskimi težavami spopademo le na globalni ravni (na primer tanjšanje plasti ozona). Hkrati pa so se Evropejci začeli zavedati, da jih bodo prizadeli tudi okoljski problemi, katerih izvor je na območjih zunaj meja Evropske unije (na primer izginjanje tropskega gozdu). Ti problemi bi vsekakor znižali kakovost življenja in blaginjo prebivalstva v Uniji, medtem ko za ostale države velja ravno nasprotno.

2.3.4 Amsterdamska pogodba

Leta 1997 je bil v okviru Amsterdamske pogodbe predstavljen trajnostni razvoj kot eden prednostnih ciljev Evropske unije. Amsterdamska pogodba je tako rekoč predstavila in vpeljala idejo trajnostnega razvoja, pojma, ki naj bi bil udejanjen s strani Unije. Postalo je jasno, da tako imenovana trajnostna rast, ki spoštuje okolje (iz Maastrichtske pogodbe) ni bila dovolj velika »hvalnica« za okolje, poleg tega pa ni bilo povsem jasno, kaj pojem trajnostne rasti sploh pomeni. Ravno zaradi tega je prišlo do zamenjave: pojem trajnostni razvoj je nadomestil predhodno uporabljani pojem trajnostna rast.

Obenem pa je bilo v tem času tudi vidno, da je predhodni poskus vključevanja okolja v vse politike Unije spodletel. Amsterdamska pogodba tako v bistvu ponovi potrebo po integraciji okolja v vse politike in poudari, da bo le na ta način možno uveljaviti trajnostni razvoj. Evropska skupnost (1998, str. 8): »Potrebe okoljskega varstva morajo biti vključene v določanje in izvajanje vseh drugih politik Unije na gospodarskem in socialnem področju; sem sodijo tudi trgovina, industrija, energija, kmetijstvo, promet in turizem.«

2.4 SKRB ZA OKOLJE V UNIJI DANES

Leta 2001 je Evropski svet v Göthenburgu sprejel prvo strategijo Unije za trajnostni razvoj. Zunanjo razsežnost ji je leta 2002 ob upoštevanju Svetovnega vrha o trajnostnem razvoju v Johannesburgu (2002) dodal Evropski svet v Barceloni (Svet evropske unije, 2006, str. 2).

Kljub sprejetju strategije in njenemu izvajanju pa še vedno obstajajo trendi, ki so pravo nasprotje trajnostnemu razvoju. Poleg tega se pojavljajo tudi številni novi izzivi. Vsakodnevno smo priča podnebnim spremembam in (pretirani) porabi energije, opazne so grožnje za javno zdravje, problem sta revščina in socialna izključenost, demografski pritiski in staranje, upravljanje z naravnimi viri je v večini primerov daleč od optimalnega, naravna raznovrstnost s časom upada, promet se naglo povečuje in še bi lahko naštevali. Ti negativni trendi ustvarjajo občutek, da je nujno potrebno ukrepati in da potrebujemo kratkoročne ukrepe. Pri teh kratkoročnih politikah pa je najbolj pomembno ravno to, da se ne pozabi na dolgoročno perspektivo. Evropska unija prepozna kot največji izziv postopno spreminjanje trenutno ne-trajnostnih vzorcev porabe ter proizvodnje in premagovanje ter iskanje rešitev pri prevečkrat nepovezanih pristopih k oblikovanju politik.

Na osnovi prve strategije je leta 2006 Evropski svet sprejel bolj ambiciozno in povsem prenovljeno strategijo trajnostnega razvoja za razširjeno Unijo (EU - 25, EU - 27). Ta dokument določa enotno in skladno strategijo o tem, kako bo EU učinkoviteje izpolnjevala dolgotrajno zavezo o izpolnitvi izzivov trajnostnega razvoja. Ponovno potrjuje potrebo po solidarnosti na svetovni ravni in priznava pomen sodelovanja s partnerji izven EU, vključno s hitro razvijajočimi se državami, ki bodo bistveno vplivale na globalni trajnostni razvoj (Svet Evropske unije, 2006, str. 3).

V prenovljeni strategiji so bili določeni štiri ključni cilji:

- Varstvo okolja. Ohranjanje naravne raznolikosti, spoštljivo ravnanje z naravnimi viri ter zagotavljanje visoke stopnje varstva okolja. Preprečevanje in zmanjševanje onesnaževanja okolja ter spodbujanje trajnostnih vzorcev porabe in proizvodnje, da bi se prekinila povezava med gospodarsko rastjo in propadanjem okolja (Svet Evropske unije, 2006, str. 3).
- Socialna enakost in kohezija. Napoved boja proti vsem oblikam diskriminacije, ustvarjanje enakih možnosti za vse, spoštovanje kulturnih razlik in temeljnih pravic, ...
- Gospodarska blaginja. Spodbujanje uspešnega, inovativnega, z znanjem bogatega, konkurenčnega in ekološko učinkovitega gospodarstva, ki omogoča visoko življenjsko raven ter polno in visokokakovostno zaposlitev v vsej Evropski uniji (Svet Evropske unije, 2006, str. 4).
- Izpolnjevanje mednarodnih obveznosti Unije. Zagotavljanje stabilnosti svetovnih demokratičnih institucij, katerih bistvo so mir, varnost in svoboda.

Na tem mestu naj se ustavim še pri naslednji povezavi: strategija trajnostnega razvoja – **lizbonska strategija**. Strategija Evropske unije za trajnostni razvoj in lizbonska strategija za rast in delovna mesta se dopolnjujeta (Svet Evropske unije, 2006, str. 6). Strategija trajnostnega razvoja priznava vlogo gospodarskega razvoja – ki je predmet lizbonske strategije – pri spodbujanju prehoda k bolj trajnostni družbi. Po Svetu Evropske unije (2006, str. 6) pa sledi še, da Lizbonska strategija bistveno prispeva k vseobsegajočemu cilju trajnostnega razvoja, ki je osredotočen predvsem na dejavnosti in ukrepe, ki skušajo povečati konkurenčnost in gospodarsko rast ter število delovnih mest.

Po letu 1973 je vrsta obsežnih akcijskih načrtov, povezanih z okoljem, usmerjala okoljsko politiko Evropske unije. Ko je Unija leta 2001 objavila svoj **Šesti akcijski program za okolje**, je v njem omenjala štiri področja, kjer je nujno ukrepati (Evropska komisija, 2002, str. 11):

- podnebne spremembe,
- varstvo narave in ohranjanje vrstne raznolikosti,
- zdravje in življenjska kakovost,
- trajno izkoriščanje naravnih virov in gospodarjenje z odpadki.

Poleg zgoraj navedenih področij se pričakujejo ukrepi še na naslednjih temah: zaščita tal, zaščita morskega sveta, spremembe pri uporabi pesticidov, znižati onesnaževanje zraka, skrb za mestno okolje, trajnostno upravljanje virov in recikliranje odpadkov.

2 OSREDNJE TEME

V nadaljevanju sledi nizanje glavnih tem s področja doseganja trajnostnega razvoja na področju okolja v okviru Evropske unije. Gre za prikaz trenutnih stanj na osrednjih okoljskih izzivih. Kot prvo temo sem izpostavila podnebne spremembe, sledi oris prometne situacije, nato pa sem opisala stanje na področju porabe in proizvodnje. Upravljanje in ohranjanje naravnih virov je naslednji podnaslov, za njim pa je podtema osredotočena na energijo. Zaključila sem z opisom dogajanja na temo okolje na svetovni ravni. Tako sem se nekako ozrla še čez meje Evropske unije in ugotavljala kolikšna pozornost se daje okolju onstran njenih meja.

V nadaljevanju torej sledijo podrobnejši opisi trenutnih stanj na zgoraj omenjenih področjih, tako besedni kot številčni. Vključila pa sem še opis nekaterih ukrepov Evropske unije, ki se že izvajajo z namenom doseganja trajnosti na temo, v okvir katere spadajo.

2.1 PODNEBNE SPREMEMBE

Podnebne spremembe označujejo globalno spreminjanje povprečnih temperatur na Zemlji, višanje gladine morja, taljenje ledenikov in ekstremne vremenske spremembe (suša, kratkotrajni nalivi, obilne večdnevne padavine) povezane z variabilnostjo v količini padavin. Segrevanje Zemlje večinoma velja pripisati povečanim emisijam toplogrednih plinov, ki so posledica človekovega delovanja, predvsem povečane porabe fosilnih goriv (Bat et al., 2003, str. 27). Posledice in škoda pa niso omejene le na naravo. Ogroženo je tudi zdravje ljudi in določeni ekonomski sektorji, med katerimi izstopajo zavarovalništvo, gozdarstvo, kmetijstvo in turizem.

2.1.1 Opis trenutnega stanja

Danes ni več nobenega dvoma o učinkih podnebnih sprememb, od bolj hladnih zim do bolj vročih poletij, ki so spremljana z ekstremnim vremenom. Enajst od dvanajstih najbolj toplih let po izmerjenih temperaturah je bilo med leti 1995 in 2006.

Vročinski val, ki je zajel Evropo poleti leta 2003, je terjal 35 tisoč življenj, polovico od tega v Franciji. Številne smrti so beležili še v Nemčiji, Španiji in v Italiji. Temperature v Veliki Britaniji so presegle 38°C, kar se je zgodilo prvič odkar obstajajo temperaturni zapisi. To pa še ni vse. Za vročinske valove se v prihodnje pričakuje, da bodo še bolj pogosti in še bolj intenzivni. To zagotovo ne pomeni nič dobrega, saj se Evropa že sedaj s težavo spopada z nastalo škodo. Kako pa bo potlej, po poslabšanju, v kolikor se bo res uresničilo?

Bolj vroča poletja in hladnejše zime pa sploh niso vse, čemur je človeštvo priča – tukaj so še bolj sušna in bolj mokra obdobja. V Evropi se v današnjem času oblikuje kontrast – sever je vedno bolj moker (iz 10 % na 40 % od leta 1900), jug pa postaja vedno bolj suh (do 20 % poslabšanje od leta 1900). Posledica so poplave na enih območjih in suše na drugih. Vse to ima negativne posledice za kmetijstvo in vodne vire. Obenem je prizadeto tudi gospodarstvo, namreč ekstremne vremenske razmere povzročijo 79 % ekonomskih izgub, ki so posledica naravnih katastrof. Sledi pa še en zaskrbljujoč podatek (vir: Evropska komisija: *A Sustainable future in our hands*, 2007, str. 14), ki kaže na to, kako hitro se zadeve slabšajo: v 90. letih je bilo v povprečju dvakrat več pojavov katastrofalnih vremenskih razmer kot pa v 80. letih.

Evropa je bila že večkrat prizadeta, še bolj pa bodo prizadete države v razvoju, kjer je podnebje toplejše in kjer so prebivalci še vedno zelo odvisni od kmetijstva, ki jim prinaša zaslužek za preživetje.

Pri podnebnih spremembah gre za zelo zapleten izziv, ki se ga je treba lotiti izredno premišljeno. Danes so naš glavni vir energije končne rezerve fosilnih goriv, za katere pa ob današnji ravni porabe obstaja nevarnost izčrpanja. Še več, po projekcijah Mednarodne

agencije za energijo (angl. *International Environmental Agency*) bodo potrebe po energiji med leti 2000 in 2030 narasle za dodatnih 60 %. Unija žal nima nobenega čarobnega vira energije, zato je rešitev v povečani učinkovitosti rabe in v iskanju alternativ ob polnem koriščenju obnovljivih virov.

2.1.2 Ukrepi Evropske unije v boju proti podnebnim spremembam

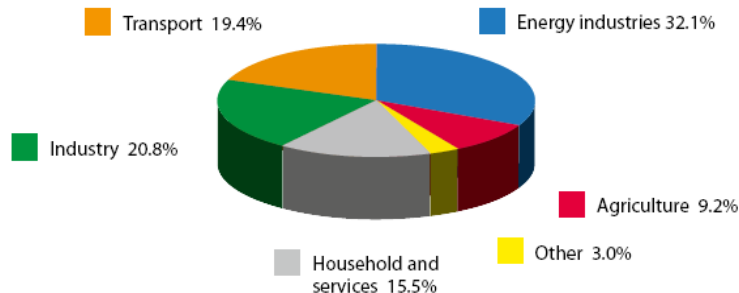
Od sredine 90. let, ko je Medvladni odbor za podnebne spremembe (angl. *Intergovernmental Panel on Climate Change; IPCC*) prvič dokazal jasno povezanost med človeško aktivnostjo in podnebnimi spremembami, je Evropska unija intenzivno delala na tem, da premaga grožnje, posledice podnebnih sprememb. Pod Kjotskim sporazumom (1997), ki ga je podpisalo 140 držav, se je Unija petnajsterice kot celota (ne posamezne države) zavezala, da bo do leta 2012 znižala izpuste toplogrednih plinov za 8 % od ravni iz leta 1990.

V okviru Evropskega sveta je 9. marca leta 2007 prišlo do sporazuma glede izvajanja obsežnega paketa ukrepov. V tem okviru je bila ustanovljena nova politika – **integrirana politika podnebnih sprememb in energetska politika**. To je bil korak naprej od vseh predhodnih prizadevanj in zavez, saj vključuje:

- znižanje izpustov toplogrednega plina v Evropski uniji za 20 % do leta 2020 in za 30 % v primeru doseženega mednarodnega sporazuma,
- izboljšanje energetske učinkovitosti za 20 % do leta 2020,
- dvig deleža obnovljive energije na 20 % do leta 2020,
- povečanje deleža biogoriv v prometni rabi na 10 % do leta 2020.

Zakaj so te zaveze tako pomembne? Glavni viri onesnaževanja z emisijami toplogrednega plina so naslednji sektorji: energijski sektor, industrija in promet. Sledijo gospodinjstva in kmetijske dejavnosti. Ti sektorji torej morajo biti vodilni pri zniževanju emisij toplogrednega plina.

Slika 1: Izvor emisij toplogrednih plinov v Evropski uniji (leto 2004)

Vir: Evropska komisija: *A sustainable future in our hands* (European Environmental Agency).

V »konkreten« boj proti podnebnim spremembam pa se je Unija podala z akcijami, opisanimi v nadaljevanju.

- **Evropski program za boj proti podnebnim spremembam**

(angl. *European Climate Change Programme*). Gre za program, po katerem Evropska unija znižuje lastne emisije, ki znašajo 14 % celote svetovnih emisij. Definirana so področja, pri katerih lahko Unija skupno zniža svoje emisije do 16 % v primerjavi z baznim letom 1990.

- **Shema za trgovanje z emisijami toplogrednih plinov**

(angl. *Greenhouse Gas Emissions Trading Scheme*). Shema za trgovanje z emisijami toplogrednih plinov je bila vzpostavljena v letu 2005 in je največja več državna in več sektorska shema na svetu. Njen namen je, da pomaga državam doseči zaveze glede emisij CO₂, ki so bile sprejete s Kjotskim protokolom. Gre za princip, ki združuje države, ki so pod dovoljeno mejo, in države, ki so nad dovoljeno mejo. Tista država, ki sproducira preveč CO₂, plača za odvečno kapaciteto državi, ki je pod dovoljeno mejo. Končno pa obe državi skupaj ostaneta na dovoljeni meji in je torej skupno gledano ne presežeta.

Sistem trgovanja z emisijami je in ostaja ključni mehanizem spodbujanja zmanjševanja emisij ogljika in ga je mogoče uporabiti kot podlago za mednarodna prizadevanja v boju proti podnebnim spremembam (spletno besedilo: *Dolgoročna zavezanost zmanjšanju emisij toplogrednih plinov in sistemu trgovanja z emisijami v EU*, <http://evropa.gov.si>).

Poleg opisanih ukrepov si Evropska unija prizadeva še za **okrepljeno sodelovanje z voditelji Kitajske in Indije** na temo podnebnih sprememb. Postopoma se razvija čiste tehnologije za uporabo premoga, povečuje energetska učinkovitost in spodbuja uporabo okolju prijaznih virov energije. Če se ti državi zavežeta za zmanjšanje svojih emisij toplogrednih plinov glede na svoje zmožnosti, je Unija pripravljena narediti korak dlje – sama bi v tem primeru znižala celoto svojih emisij za 30 %.

Zgoraj opisano sodelovanje Evropske unije z Indijo in Kitajsko ni osamljen primerek. Unija namreč sodeluje še z drugimi državami in skupinami držav na temo okolja. Vsi se (vsaj na deklarativni ravni) zavedajo, da le angažiranost na svetovnem nivoju lahko prinese zelene rezultate.

2.2 TRAJNOSTNI PROMET

Promet neposredno vpliva na okolje in je od okolja odvisen (Šabič, 2002, str. 28). Naslednji podatek je zelo zgovoren: v Evropi je na dan zaradi prenatrpanega prometa sedem in pol tisoč kilometrov cest dobesedno blokiranih. Neprijetnosti in posledice prenatrpanih cest pa niso le

to, da posameznik izgublja čas v prometnih zamaških, učinki so tudi okolju škodljivi in ogrožajo zdravje ljudi.

Cestni promet je velik generator toplogrednih plinov. Prispeva kar petino CO₂ v Uniji. Za ta delež pa velja, da se je povečal kar za 26 % med leti 1990 in 2004. Poleg tega na tem mestu govorimo še o nesrečah, ki kljub stalnemu ozaveščanju o cestni varnosti vsako leto terjajo okoli 40.000 smrtnih žrtev. To pa je le en del sestavljanke, treba se je ustaviti še pri letalskem prometu, ki vzbuja velike skrbi za okolje, saj so emisije CO₂ od leta 1990 kar poletele v nebo – povečale so se za ogromnih 87 %.

2.2.1 Opis trenutnega stanja

Prometna problematika je zelo kompleksna: je okoljska, ekonomska, razvojna in v prometnem sistemu tranzicijska. Promet se naglo povečuje, v njem pa ostajajo nesorazmerja in pojavi, ki so skrb vzbujajoči. V današnjem času spremljamo razvoj tehnike in prizadevanja industrije za izdelavo vozil, ki v zmernih vožnjah porabijo manj goriva. To pa ni dovolj, da bi se izboljšalo stanje onesnaženosti zraka, poleg tega pa to ni edini problem – neposredna ali posredna posledica prometa. Prenatrpanost, pretirana glasnost in onesnaženost zraka so dodatni razlogi, da si nacionalne in lokalne oblasti poskušajo izmisliti inovativne sisteme in izvajajo projekte za zmanjšanje cestnega prometa.

V okvir opisa trenutne situacije dodajam tabelo emisij toplogrednih plinov, ki so izključno posledica prometa. Prva tabela kaže skupne emisije, torej od vseh vrst prometa, medtem ko druga tabela izpostavlja le emisije cestnega prometa. Emisije toplogrednih plinov, ki so posledica prometa, so merjene v 1.000 ton CO₂ ekvivalenta – ta kazalec kaže trend emisij toplogrednih plinov, ki izhajajo iz cestnega, železniškega ter letalskega prometa.

Tabela 1: Emisije toplogrednih plinov (promet skupaj, cestni promet)

OBMOČJE/LETO	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Promet (skupaj)							
EU 27	923582.90	938016.36	951289.11	962487.36	983520.41	984084.12	992282.14
EU 15	836042.54	846544.54	857511.87	864157.14	878117.89	874202.62	877915.48
Cestni promet							
EU 27	864675.37	880898.53	894608.22	902986.28	923460.74	922610.44	:
EU 15	783491.92	794906.86	806600.75	811295.76	823534.69	817548.52	:

Legenda:
Ni podatka (:)

Vir: European Environment Agency, Eurostat, 2007.

Po podatkih iz tabele je razvidno, da se je za območji EU - 27 in EU - 15 v letih od 2000 do 2006 količina CO₂ ekvivalenta, ki izhaja iz vseh vrst prometa, po letih povečevala. Za CO₂

ekvivalent, ki je posledica izključno cestnega prometa, pa na podlagi zgornje tabele zaključujem, da se za območji EU – 27 in za EU - 15 v letih od 2000 do 2004 povečuje, medtem ko je v letu 2005 opaziti znižanje. Podatkov za leto 2006 ni. Iz tabele lahko izluščimo še naslednje: cestni promet zavzema (neslavno) prvo mesto po količini izhajajočih emisij toplogrednih plinov; delež emisij, ki izhajajo izključno iz cestnega prometa, je resnično visok.

2.2.2 Ukrepi Evropske unije za trajnostni promet

Pravzaprav bi bilo idealno, če promet ne bi obremenjeval naših cest in bi ljudje preferirali najbolj čiste in učinkovite oblike prometa, z uporabo čistih goriv pa bi naredili konec zastrupljanju zraka. A v resnici smo daleč od teh želja in ambicij. Evropska unija ima pred sabo dolgo pot pri prenosu tega idiličnega koncepta v realnost, zato je padla odločitev za izvajanje koordiniranih akcij na več ključnih področjih:

- znižanje emisij, ki onesnažujejo, z namenom, da se minimizirajo (škodljivi) učinki na okolje in zdravje ljudi;
- doseganje ravnotežja glede pogostosti uporabe različnih oblik prometa;
- doseči padec izpušnih emisij CO₂, ki so posledica vožnje z avtomobili (cilj je 140 g/km do leta 2009 in 120 g/km do leta 2012);
- prepoloviti število smrtnih žrtev na cestah do leta 2010 v primerjavi z baznim letom 2000.

Konkretni ukrepi na tem področju so nanizani in opisani v nadaljevanju.

- **Direktiva o evrovinjetah**

Sprejeta leta 1999. Gre za spodbujanje držav članic k uvedbi orodij, ki bodo upoštevala okoljske vplive vozil, ki imajo velike negativne posledice na okolje. Tovrstni tretma bi obenem nagrajeval voznike z vozili, ki imajo manjši škodljivi vpliv na okolje.

- **Program »Marco Polo«**

Navedeni program določa način, kako vzpostaviti in ohraniti ravnotežje v naravi s spodbujanjem uporabe kombiniranih oblik prevoza. Poleg tega pa predvideva gradnjo boljših, stroškovno učinkovitih, tako rekoč bolj trajnostnih prevoznih poti.

- **Zelena knjiga o mobilnosti v mestih**

Spodbujanje uporabe trajnostno naravnanih in energetske učinkovitih prevoznih rešitev, vključujoč javni prevoz in oblike prevoza, ki ne vključujejo motorjev. Zelena knjiga se nanaša na vse oblike prevoza, vključno s hojo, kolesarjenjem, motocikliranjem. Pokriva pa oboje: logistične prevoze in potniški promet. Obenem se poudarja še potrebo po celovitem pristopu k oblikovanju prometne politike.

- **Vseevropska prometna mreža**

Navedeni projekt skrbi za to, da postajajo evropske glavne ceste bolj varne, in sicer tako, da se stalno izboljšuje cestna infrastruktura, inženirji pa ponujajo boljše rešitve, poleg tega pa se razvijajo tudi nove, boljše in naprednejše naprave za vzdrževanje prometne varnosti.

2.3 TRAJNOSTNA PORABA IN PROIZVODNJA

Pri poglavju trajnostne porabe in proizvodnje bo govora o tem, kako doseči »pametnejšo« rabo resursov od začetka do konca, torej do trenutka, ko se odločimo, da nečesa ne rabimo več ali pa se neka stvar pokvari in ni več uporabna. Vse preveč pogosto se dogaja, da je neko stvar ceneje zamenjati kot popraviti, zato potrošniki danes veliko stvari zmečemo v smeti. Lahko rečemo, da je skorajda vse postalo neke vrste potrošna roba.

Zadnjih nekaj desetletij smo Evropejci navajeni na višji življenjski standard, pri čemer se mnogo večji množici prebivalstva odpirajo nove možnosti za nakup blaga ali storitev, ki si jih v preteklosti niso mogli privoščiti. Obenem pa se malokdo zaveda, da sta ravno proizvodnja in poraba tega blaga in storitev vir pritiskov (glede onesnaževanja) na okolje. Naša proizvodnja in poraba pa tudi presega obseg, ki bi bil za naš planet optimalen.

Pritiski, omenjeni v prejšnjem odstavku, se stopnjujejo zaradi naraščajočega števila svetovnega prebivalstva. Mestna področja se širijo, slabša se kakovost tal, vodni tokovi so izsušeni ali močno onesnaženi in kot zadnje – a ne najmanj pomembno – stalno smo pred izzivom, kako se znebiti vseh stvari, ki jih ne potrebujemo več.

Naslednji odstavek naj oriše sliko o tem, kolikšne so količine odpadkov v Uniji, kako se države članice Evropske unije borijo s to (pre)veliko količino odpadkov in na kakšne načine se jih končno znebijo.

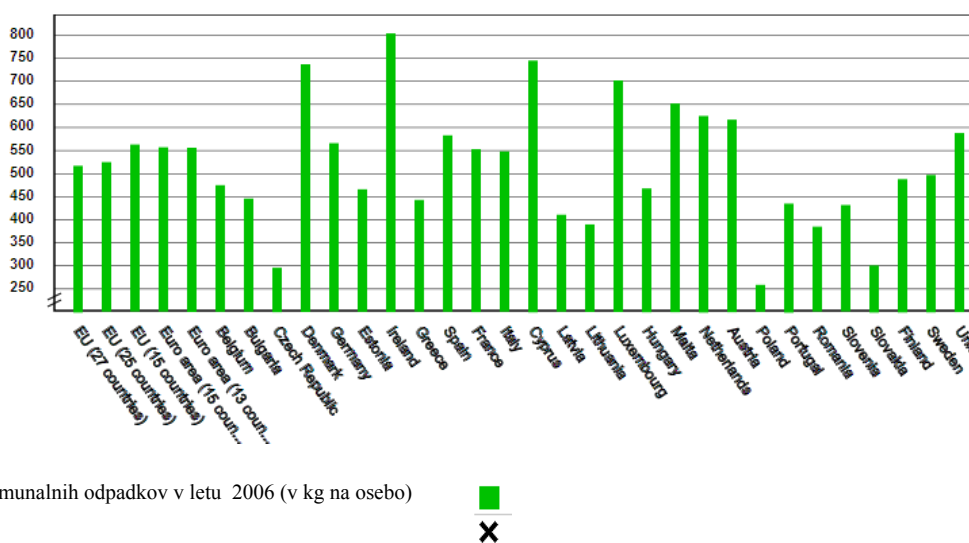
2.3.1 Opis trenutnega stanja

Posledica načina porabe v moderni družbi je zapravljanje proizvodnih inputov – zaradi potrošniškega načina življenja kupujemo velike količine nesmotrnih izdelkov, ki so vse prej kot koristni za nas in družbo nasploh. Evropska unija si zaradi tega prizadeva, da bi ustvarila trajnostne vzorce trošenja, ki so ekonomsko učinkovitejši ter okolju prijaznejši. Nakupovanje je postalo kulturna navada in v nekaterih državah Evropske unije najbolj priljubljen način za preživljanje prostega časa. Različni oglasi že otroke vzpodbujajo, da zapravijo vso svojo žepnino, ali pa pritiskajo na starše, da jim kupijo želeno stvar. Po poročilu UNESCA (vir: Evropska komisija: *A sustainable future in our hands*, 2007, str. 30) prihodki od oglaševanja, ki cilja izključno na otroke, v Uniji dosegajo milijardo evrov na leto.

Stališče Evropske unije je, da je pretirano zapravljanje popolnoma zgrešeno – spremeniti se mora tako izdelovanje kot nakupovanje. Nujno moramo začeti razvijati proizvode in storitve, pri proizvodnji katerih se porabi manj inputov. Tako bomo preprečili brezglavo zapravljanje virov (resursov) in dosegli bolj odgovorno rabo izdelkov. To pa so cilji, ki jih bo vse prej kot enostavno doseči in bodo naloga naslednjih ljudi in skupin: mednarodnih organizacij, javnih oblasti, proizvajalcev, trgovcev, potrošnikov ter oseb, odgovornih za izobraževanje otrok in ozaveščanje javnosti.

Sledi prikaz količine komunalnih odpadkov v Evropski uniji, načini, kako se le-teh znebimo in pa trend ravnanja s tovrstnimi odpadki v zadnjem desetletju. Najprej **prikaz količine komunalnih odpadkov** (v kg na osebo letno). Količina komunalnih odpadkov je kazalec, ki predstavlja količino ustvarjenih komunalnih odpadkov. Celotno količino sestavljajo odpadki zbrani s strani komunalnih oblasti. Večina teh odpadkov prihaja iz gospodinjstev, poleg tega pa so vključeni še podobni odpadki iz privatnega in javnega sektorja. Za vsa območja, ki niso vključena v shemo zbiranja komunalnih odpadkov, je bila ocenjena količina odpadkov, ki jih ta območja sproducirajo. Količina zbranih odpadkov je izražena v kg na osebo letno. Prikazana je v spodnji sliki.

Slika 2: Količina komunalnih odpadkov po državah v letu 2006

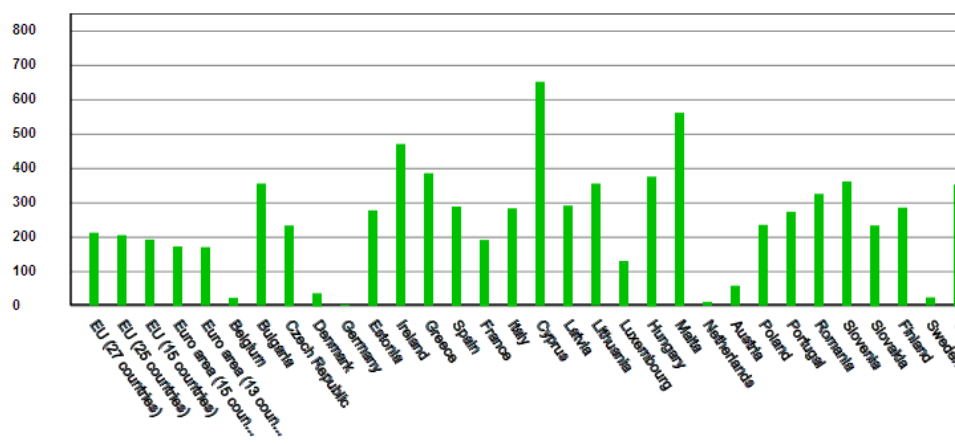

Vir: Eurostat, 2007.

Naslednja grafa kažeta **količino komunalnih odpadkov glede na tretma** (kg na osebo letno). Ta kazalec predstavlja količino komunalnih odpadkov, ki se jih znebimo na naslednja načina: skozi zbiranje na zemlji ali pokop (landfill) in z alternativo, s sežiganjem. Večina teh odpadkov prihaja iz gospodinjstev, viri pa so še javne institucije ter privatni sektor. *Landfill* pomeni, da se odpadkov znebimo tako, da jih pokopamo pod zemljo ali pa so ti na zemlji, na

posebej določenih odlagališčih (lahko tudi začasnih). Sežiganje odpadkov pa pomeni, da so ti odpadki termalno obdelani v posebej za to zgrajenih obratih.

Slika 3: Količina odpadkov na smetiščih (po državah) v letu 2006

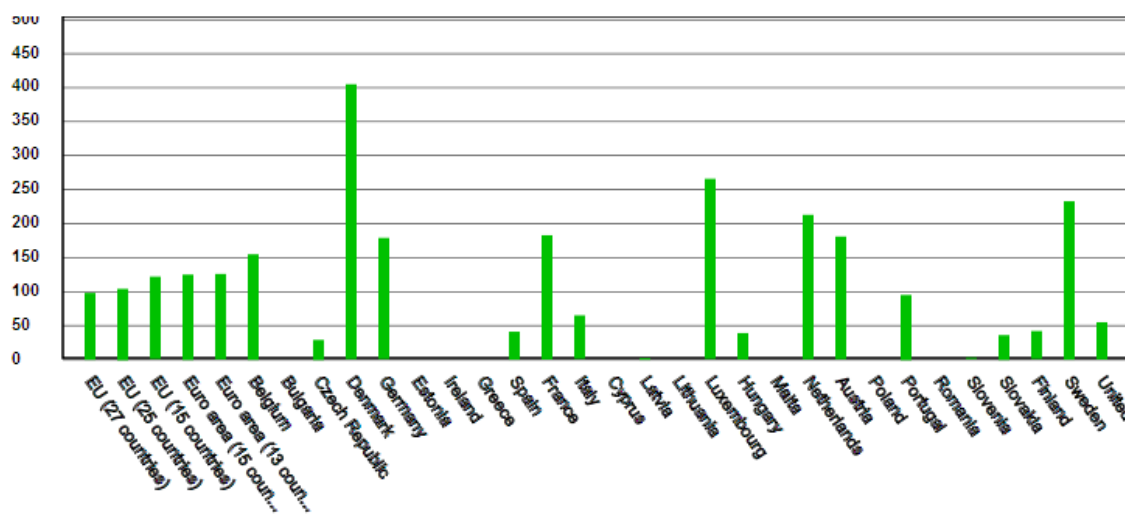

Legenda:
 Shranjeni odpadki (v zemlji ali na določenih lokacijah) v letu 2006 (v kg na osebo)
 Ni podatka

Vir: Eurostat, 2007.

Slika 4: Količina sežganih odpadkov (po državah) v letu 2006

Legenda:
 Sežgani odpadki v letu 2006 (v kg na osebo)
 Ni podatka

Vir: Eurostat, 2007.

Pogled na zgornji sliki pokaže količine odpadkov po smetiščih in na drugi strani količine sežganih odpadkov (v kg na osebo). Podatki so prikazani za EU - 27, EU - 25, EU - 15, EU -

13 (Evro območje) in pa še za vse države članice posebej. Za celotno območje Evropske unije se da iz slik razbrati, da je prevladujoče ravnanje shranjevanja odpadkov na smetiščih (v primerjavi s sežiganjem). Vidimo pa lahko tudi, v kolikor se osredotočimo le na bolj razvite države članice (EU - 15), da se povečuje delež odpadkov, ki se jih sežiga, delež odpadkov, shranjenih na smetiščih, pa je nižji. Izpostavila bi še nekatere posamezne države članice, ki izstopajo bodisi na račun enega ali drugega načina ravnanja z odpadki. Primer je Ciper, ki vse svoje odpadke shranjuje po smetiščih in jih sploh ne sežiga ali pa je delež sežganih odpadkov zanemarljivo majhen. Enako velja za Malto, Irsko, Grčijo, Estonijo, Bolgarijo, Slovenijo in druge. Nasprotno pa so Nemčija, Danska, Belgija, Nizozemska, Avstrija ter Švedska nekatere od držav, ki veliko večino svojih odpadkov obdelajo s termalno obdelavo oziroma jih sežgejo.

Naj še dodatno podkrepim zgoraj napisano glede tako imenovanih netrajnostnih vzorcev proizvodnje in porabe: leta 1960 je imela povprečna evropska špecerijska trgovina 2.000 proizvodnih linij. Moderni supermarketi jih imajo več kot 15.000. Dandanes pa je situacija še toliko bolj nevarna, ker se negativni učinki evropske proizvodnje in porabe čutijo tudi v drugih delih sveta. Evropa uporablja proizvodne inpute iz tujine (drugih celin) za porabo doma, kar pomeni, da se obremenjuje tudi okolje drugih svetovnih območij.

2.3.2 Ukrepi Evropske unije na področju proizvodnje in porabe

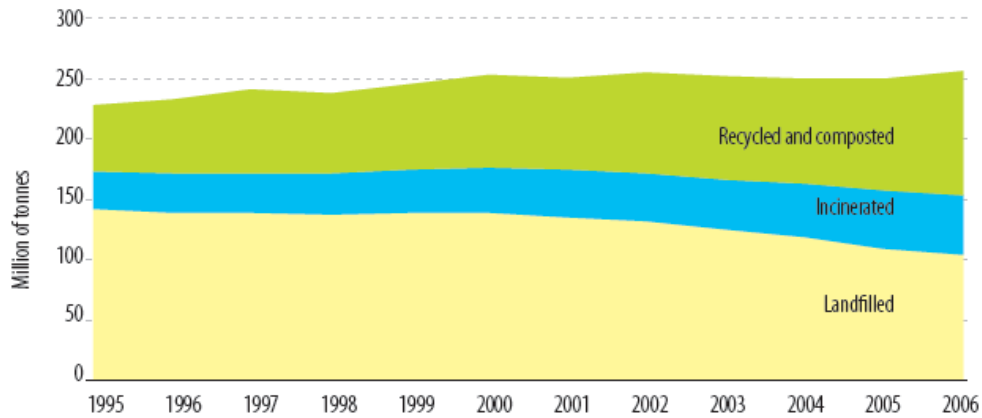
Gre za spreminjanje načina proizvodnje, nakupovalnih navad in navad glede metanja stvari proč oziroma tega, kako se nečesa znebimo. Evropska unija je definirala ključne cilje, ki bodo naredili naše vzorce porabe in proizvodnje manj škodljive:

- narediti konec destruktivni povezavi med gospodarsko rastjo in škodo, ki jo ima slednja na okolje;
- spodbujati podjetja in splošno javnost k uporabi izdelkov, ki so bili proizvedeni na odgovoren način (okoljska, družbena odgovornost);
- spodbujati javne oblasti po Evropi k nakupovanju okolju prijaznih proizvodov in uporabi storitev, ki ne škodijo okolju (pri tem je treba poudariti, da se to v nekaterih državah članicah že izvaja, Unija pa želi doseči, da bi tudi ostale države posnemale tiste najbolj »okoljsko ozaveščene«);
- povečati delež okolju prijazne tehnologije in inovacij.

Na tem mestu pa sledi še prikaz trenda, kako se Unija dobesedno »znebi svojih smeti« (komunalnih odpadkov). Pogled na spodnjo sliko kaže, da so obeti za prihodnost dobri, saj se je v zadnjem desetletju postopoma povečeval delež odpadkov, ki se reciklira (angl. *recycled and composed*), medtem ko se je delež odpadkov, ki se kopiči na Zemlji (angl. *landfilled*), zniževal.

Slika 5: Ravnanje s komunalnimi odpadki v Evropski uniji (v mio ton)

Legenda:

reciklirani odpadki ■

sežgani odpadki ■

odpadki, shranjeni na smetiščih (na zemlji) ■

Vir: EU environment related indicators 2008.

Konkretne akcije na temo porabe in proizvodnje so nanizane in opisane v nadaljevanju.

- **Akcijski načrt: okoljska tehnologija**

Primer okoljske tehnologije so sistemi za recikliranje odpadnih voda v industrijskih procesih in energetsko učinkoviti motorji za avtomobile. Akcijski načrt: okoljska tehnologija pa je osredotočen na ustvarjanje novih, alternativnih, okolju bolj prijaznih načinov proizvodnje.

- **Strategija za trajnostno rabo naravnih virov**

Omenjena strategija je bila predlagana decembra leta 2005 in velja 25 let. Njen cilj je zagotoviti, da poraba resursov in stranski učinki te porabe ne presežejo sposobnosti narave za regeneracijo. Opisana tematska strategija naj pomaga prekiniti vez med gospodarsko rastjo in pretirano porabo resursov.

Na tem mestu dodajam še tabelo, ki nam oriše sliko o količini materiala, ki ga dejansko porabi Evropska unija (podatki so za EU - 15). V ta namen se uporablja kazalec domače potrošnje materiala (angl. *Domestic Material Consumption*). Domača potrošnja materiala je kazalec, ki kaže količino porabljenega materiala v 1.000 tonah. Definiran je kot celotna količina vseh vrst materiala, ki se ga direktno uporablja v gospodarstvu in tako meri neposredno rabo materiala v neki ekonomiji (v tem primeru EU - 15).

Tabela 2: Poraba materiala za območje EU - 15 v letu 2004

OBMOČJE/LETO	2004
SKUPAJ (v 1.000 tonah letno)	
EU 15	5753627.93
BIOMASA (v 1.000 tonah letno)	
EU 15	1459887.78
MINERALI (v 1.000 tonah letno)	
EU 15	2861768.70
FOSILNA GORIVA (v 1.000 tonah letno)	
EU 15	1431971.45

Vir: Eurostat, 2007.

Delež porabe mineralov v skupni porabi v letu 2004 je bil daleč največji. Močno je presegel porabo biomase in fosilnih goriv v obravnavanem letu. To ni dobro, saj Evropska unija teži k povečanju uporabe biomase in zmanjšanju porabe mineralov. Nujno je, da se obudi zavedanje, da veliko stvari, ki jih prav iz teh materialov proizvedemo, sploh ne potrebujemo. Le na ta način bo moč doseči zmanjšanje količine porabljenega materiala.

- **Enotna politika izdelkov**

Oblikovana leta 2003. Ukvarja se s tem, kakšen vpliv ima posamezni izdelek na okolje. Oblikovalci, proizvajalci, tržniki, trgovci in porabniki oziroma kupci – vsi skupaj – so bili pozvani, da znižajo negativne učinke raznih izdelkov na okolje. To pa od trenutka, ko so ti narejeni, do trenutka, ko se jih znebimo.

- **Kampanje »kupujmo zeleno«, »eko-upravljanje«, »eko-revizija«**

Navedene kampanje so bile sprožene s strani Evropske unije, da bi vplivali na poslovno skupnost (podjetja). Unija hoče skozi tovrstne kampanje postaviti pozitiven zgled, poleg tega pa postavlja kašipot za javne institucije, pomaga jim najti »zeleno pogodbenike« in dobavitelje. Kampanja eko-upravljanje oziroma eko-management bo v nadaljevanju opisana nekoliko podrobneje. Gre za to, da se podjetja, ki se odločijo za tovrstno akcijo, registrirajo kot organizacije z registriranim okolju prijaznim sistemom upravljanja. Število teh podjetij pa sestavlja kazalec, ki je pravzaprav enak številu registriranih organizacij. Eko-management in eko-revizija sta sestavni del tega kazalca. Govorimo o projektu, za katerega se podjetja in organizacije odločijo prostovoljno. Ob tem velja omeniti, da se registrirajo podjetja in druge organizacije, katerih ekonomske dejavnosti so zelo različne. V projekt so vključene tudi

lokalne oblasti, katerih naloga je, da ocenijo ravnanje registriranega podjetja/organizacije v odnosu do okolja, o tem obnašanju poročajo in hkrati skrbijo za nenehne izboljšave. Shema temelji na ISO 14001 mednarodnih standardih (angl. *International Standard for Environmental Management System*).

Tabela 3: Število podjetij/organizacij z registriranim okolju prijaznim upravljanjem (1997–2007)

OBMOČJE/LETO	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
EU 27	:	:	:	:	:	:	:	:	:	3506	3908
EU 25	:	:	:	:	:	:	:	3037	3177	3506	3907
EU 15	1231	2096	2720	3358	3848	3741	3456	3018	3151	3468	3842
Belgija	2	9	9	11	14	18	25	31	34	39	42
Bolgarija	:	:	:	:	:	:	:	:	:	0	0
Češka Republika	:	:	:	:	:	:	:	15	18	21	28
Danska	15	83	116	152	170	130	121	120	121	116	96
Nemčija	1116	1578	2007	2394	2662	2486	2218	1641	1491	1489	1464
Estonija	:	:	:	:	:	:	:	0	1	2	2
Irska	2	6	6	7	8	8	8	8	8	8	6
Grčija	0	0	1	1	7	9	9	6	27	51	56
Španija	1	18	51	103	165	263	314	412	522	666	905
Francija	7	28	35	31	35	24	23	20	17	17	13
Italija	0	13	24	42	74	123	169	253	394	570	755
Ciper	:	:	:	:	:	:	:	0	0	0	0
Latvija	:	:	:	:	:	:	:	0	0	0	8
Litva	:	:	:	:	:	:	:	0	0	0	0
Luksemburg	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0
Madžarska	:	:	:	:	:	:	:	0	2	8	13
Malta	:	:	:	:	:	:	:	1	1	1	1
Nizozemska	9	19	25	23	24	27	29	25	22	15	11
Austrija	35	141	190	294	362	331	298	254	265	256	252
Poljska	:	:	:	:	:	:	:	0	1	2	7
Portugalska	0	0	0	1	2	3	12	23	42	52	61
Romunija	:	:	:	:	:	:	:	:	:	0	1
Slovenija	:	:	:	:	:	:	:	1	1	1	1
Slovaška	:	:	:	:	:	:	:	2	2	3	5
Finska	14	17	26	29	36	41	39	40	43	42	41
Švedska	15	124	157	199	212	201	115	118	100	84	71
Združeno Kraljestvo	15	59	72	70	76	76	75	66	64	62	69
Norveška	38	44	55	59	64	56	42	30	18	25	27

Legenda

Ni podatka (:)

Vir: European Commission, Directorate General for Environment, 2008.

Število podjetij/organizacij z registriranim okolju prijaznim upravljanjem v letu 2007 v EU - 27 je 3.908. Od tega je kar 3.842 enot v EU - 15, kar je zelo zgovoren podatek. Velika večina teh podjetij se nahaja v razvitejših državah članicah. Lahko bi sklepali (tudi na podlagi prejšnjih empiričnih podatkov), da razvitejše države članice Evropske unije oziroma podjetja v

teh državah članicah, posvečajo več pozornosti varovanju okolja. Iz zgornje tabele lahko izluščimo še, od kod prihajajo najmanj ozaveščena podjetja/organizacije. Tako lahko v negativnem smislu izpostavimo Bolgarijo, Ciper, Litvo. Na drugi strani, strani »zaščitnikov« okolja, pa izstopajo Nemčija, Španija, Italija, Avstrija. Tukaj govorimo o absolutnih številkah, zato je razumljivo, da so v prednosti države z velikim številom prebivalstva, od koder izhaja največ podjetniških pobud. Najbrž ni naključje, da je Nemčija po absolutnem številu podjetij/organizacij z registriranim okolju prijaznim upravljanjem na prvem mestu; ni mogoče, da bi nekatere majhne države z veliko manj podjetniške aktivnosti dosegale enake rezultate. Mogoče bi bilo bolje kazalec prilagoditi glede na število prebivalstva držav članic, a tudi absolutne številke dajo nek pregled okoljske aktiviranosti podjetij/organizacij obravnavanih držav ter območij.

2.4 OHRANJANJE IN UPRAVLJANJE NARAVNIH VIROV

Pri tem poglavju bo govora o tem, kako pravzaprav zaščititi svet – naravno okolje, ki nas obdaja. Sledi primer, ki dobro oriše današnje razmere. Na svetu obstaja le še kakih 20 do 30 južno-kitajskih tigrov, ki živijo v avtohtonem okolju, v divjini. Številke so tako nizke, da je pravzaprav težko natanko določiti, koliko jih je. Dejstvo pa ostaja, da živi veliko teh tigrov v privatni lasti samo v Združenih državah Amerike, in sicer več kot jih živi v divjini, v svojem naravnem bivališču. Tovrstna izginjanja vrst so le enostaven primer učinkov, ki jih povzroča človek. Spremembe pa se zrcalijo v zraku, morju in na zemlji, skratka povsod.

Naravne nesreče in procesi so razlog za skorajda masovna izginjanja vrst, ki smo jim bili priča skozi geološko zgodovino. Pri tem ni dvoma o temeljnih vzrokih za ta izginjanja – vzrok je človek. Stoletja zanemarjanja in ignoriranja učinkov, ki jih imamo na naravo, so zapustila statistiko, ki je bolj obsežna od števila rastlin in živali, ki jih ta statistika opisuje.

Niso pa le živali in rastline tiste, ki so prizadete. Skupna raziskava, ki so jo opravili na univerzah Ausburg in Yale (vir: Evropska komisija: *A sustainable future in our hands*, 2007, str. 37), je obravnavala zalogo mineralov in ocenjevala kdaj jih bo zmanjkalo; ob tem so upoštevali trenutne trende porabe. Njihovi rezultati iz leta 2006 kažejo, da bomo imeli platino le še 15 let, srebro 15 do 20 let in cink 20 do 30 let. Ob tem dodajajo še, da bodo ti naravni viri porabljeni še hitreje v primeru pojava nekaterih novih tehnologij na trgu in v primeru rasti svetovne populacije.

2.4.1 Opis trenutnega stanja

Glede na iztekanje zalog bi lahko sklepali, da se bolje porablja tiste vire, ki jih še imamo. A žal temu ni tako. Medtem ko se zaloga mineralov pod zemljo porablja, se na zemlji prav tako ne dogaja nič obetavnega. Koradni grebeni, gozdovi, prerija – vse je pod vplivom erozije zaradi ribištva ali kmetijstva. Zaradi lovljenja rib z vlečno mrežo ali odstranjevanja gozdov z

namenom, da se oblikuje prostor za kmetije z živino, za kavne nasade ali plantaže soje. Poleg tega pa so tu še projekti, kot so gradnja cest in jezov, ki uničujejo divjino in zamašijo reke z muljem.

Klimatske spremembe prav tako igrajo pomembno vlogo, zaradi njih se namreč zmanjšuje površina ledu, ki pokriva morje, posledično pa so ogroženi polarni medvedi. Pričakuje se, da se bo populacija polarnih medvedov zmanjšala za najmanj 30 % v naslednjih 45 letih. Tu pa so še ostale grožnje, kot so onesnaženost, grožnje zaradi ribolova, ogledov rekreativcev in radovednežev, raziskovanja zaradi iskanja nafte in zemeljskega plina ter zadnje, a najbolj grozno, pretirani lov (zakonit in nezakonit).

Konvencija Združenih narodov o raznolikosti vrst je bila podpisana s strani 150 voditeljev držav na Svetovnem vrhu v Riu (angl. *Rio Earth Summit*) leta 1992. Po tej konvenciji se je rodilo priznanje, da je naravna raznovrstnost več kot le rastlinstvo, živali, mikroorganizmi in njihovi ekosistemi; gre namreč za ljudi in njihovo potrebo po hrani, varnosti, zdravilih (in medicini), svežem zraku in čisti vodi, potrebo po zatočišču ter čistem in zdravem okolju za življenje. Kakorkoli že, ugotovili so, da je na tem področju nujna zakonodaja. Poleg tega pa je potrebno še sodelovanje, da se zagotovi identifikacija vsega, kar mora biti narejeno in da se doseže, da se to dejansko naredi. Doseg zastavljenih ciljev je ključnega pomena in to je mesto, kjer se v zadevo vmeša Evropska unija.

2.4.2 Ukrepi Evropske unije pri upravljanju in ohranjanju naravnih virov

Eden od ciljev Unije je boljše upravljanje naravnih virov, poleg tega pa se želi preprečiti pretirano izkoriščanje naravnih virov na način, da se naša stopnja porabe ujema z regeneracijo virov. Da bi se slednje uresničilo, so bili definirani naslednji cilji (Svet Evropske unije, 2006, str. 13):

- Povečati učinkovitost uporabe virov, zmanjšati celotno uporabo neobnovljivih naravnih virov in zadevne vplive na okolje zaradi uporabe surovin, pri čemer uporaba obnovljivih naravnih virov ne presega njihove sposobnosti obnavljanja.
- Zaustaviti upad biotske raznovrstnosti do leta 2010 in prispevati k bistvenemu zmanjšanju upada biotske raznovrstnosti na svetovni ravni.
- Izboljšati upravljanje obnovljivih naravnih virov, kot so ribištvo, biotska raznovrstnost, voda, zrak, zemlja in atmosfera, preprečiti njihovo prekomerno izkoriščanje ter do leta 2015 obnoviti načete morske ekosisteme v skladu z načrtom iz Johannesburga (2002), vključno z uresnitvijo največjega donosa v ribištvu do leta 2015.
- Učinkovito prispevati k izpolnitvi štirih globalnih ciljev Združenih narodov o gozdovih do leta 2015.
- Pridobiti in ohraniti konkurenčno prednost z izboljšanjem učinkovitosti virov, med drugim s spodbujanjem ekološko učinkovitih inovacij.

- Izogibati se proizvodnji odpadkov in spodbujati učinkovito rabo naravnih virov s pomočjo koncepta življenjskega cikla in spodbujanjem ponovne uporabe in recikliranja.

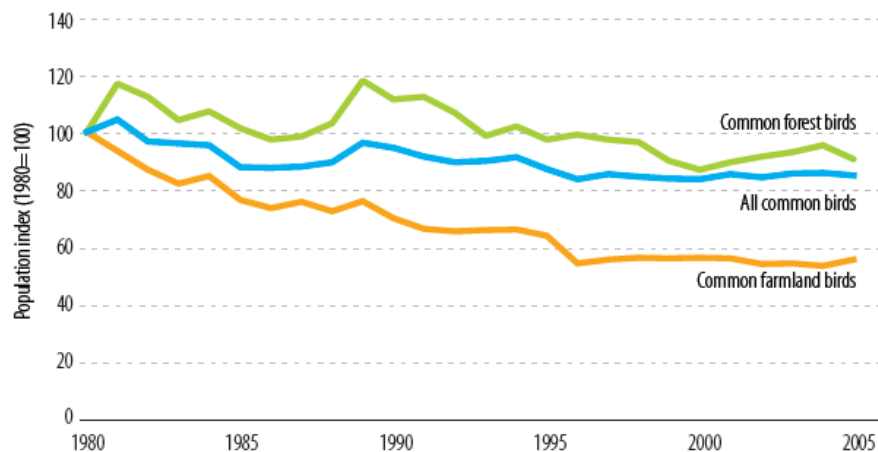
Ti cilji bodo doseženi na različne načine z vrsto naslednjih ukrepov, načrtov in projektov:

- **Konvencija Združenih narodov o naravni raznovrstnosti**

Evropska unija je podpisnica Konvencije Združenih narodov o naravni raznovrstnosti, po kateri se poudarja pomen naše naravne dediščine. Z dialogom Unije o naravni raznovrstnosti iz leta 2006 se je oblikoval podroben akcijski načrt o odzivu na izzive počasne izgube naravne raznovrstnosti, ki je v veljavi do leta 2010. Države članice morajo izvajati strategijo Evropske unije za ohranjanje naravne raznovrstnosti tako na ravni Unije kot tudi na svetovni ravni. V sodelovanju s Komisijo morajo določiti ukrepe in podrobno določiti njihovo izvedbo.

Spodnja slika kaže gibanje vseh ptic (tako udomačenih kot gozdnih) v obdobju od leta 1980 do leta 2005. Že hiter pogled na to sliko nam pove, da je skupno število ptic obeh vrst v tem obdobju upadlo, kar znova priča o zgoraj opisani potrebi za ohranjanje in spodbujanje naravne raznovrstnosti.

Slika 6: Naravna raznovrstnost: Gibanje števila ptic v obdobju 1980–2005

Vir: EU environment related indicators 2008.

Zgornjemu dodajam še podrobnejši komentar, in sicer to, da je skupno število ptic upadlo v veliki meri predvsem zaradi drastičnega padca »udomačenih« ptic. Indeks populacije te vrste ptic se je namreč v teh letih močno znižal: iz 100 v letu 1980 na manj kot 60 v letu 2005. Tako je moč opaziti, da indeks skupnega števila ptic na nek način »dvigne« indeks gozdnih ptic, katerega padec je bil skozi vseh 25 let manjši v primerjavi s padcem indeksa udomačenih ptic (sprva se je indeks gozdnih ptic celo zviševal).

- **Zelena knjiga o pomorskih zadevah**

Od leta 2008 naprej bo Komisija politiko v zvezi z oceani in morji oblikovala drugače – bolj celovito in bolj trajnostno naravnano.

- **Gozdarski akcijski načrt**

Leta 2006 je bil sprejet Gozdarski akcijski načrt (angl. *Forrest Action Plan*) Evropske unije, po katerem je predvidena okrepitev trajnostnega gospodarjenja z gozdovi. Načrt se bo izvajal od leta 2007 do leta 2011 in sledi štirim glavnim ciljem: okrepiti dolgoročno konkurenčnost, izboljšati in zaščititi okolje, prispevati h kakovosti življenja, ojačati komunikacijo in koordinacijo med državami članicami. V letu 2006 je Evropska unija tudi zagotovila zaščito 38 % svojih gozdnih površin in pripadajočega lesa.

- **Drugi ukrepi**

Na področju kmetijstva in ribištva si bodo države članice in Komisija še naprej prizadevale v okviru novih programov za razvoj podeželja, reforme Skupne ribiške politike, novih zakonodajnih okvirov za ekološko kmetovanje in dobro počutje živali ter akcijskega načrta za uporabo biomase. Komisija in države članice si morajo prizadevati za izboljšanje integriranega upravljanja vodnih virov ter morskega okolja in spodbujanje integriranega upravljanja obalnih območij (Svet Evropske unije, 2006, str. 13).

2.5 (ČISTA) ENERGIJA

Energija in energetika sta bistvena dejavnika človekovega okolja, od katerih je odvisen naš življenjski in kulturni standard ter gospodarski razvoj (Lobnik, 2000, str. 5). Energetsko gospodarstvo je podlaga napredka, Evropska unija pa veliko večino energije uvažata – to je razlog za nujnost preudarnega in gospodarnega ravnanja pri vseh porabnikih energije. Gospodarstvo Evropske unije je energetsko in surovinsko izredno intenzivno. Potrebe po energiji v Evropski uniji se bodo predvidoma v naslednjih desetletjih postopoma povečevale (Clancy et al., 1998, str. 111).

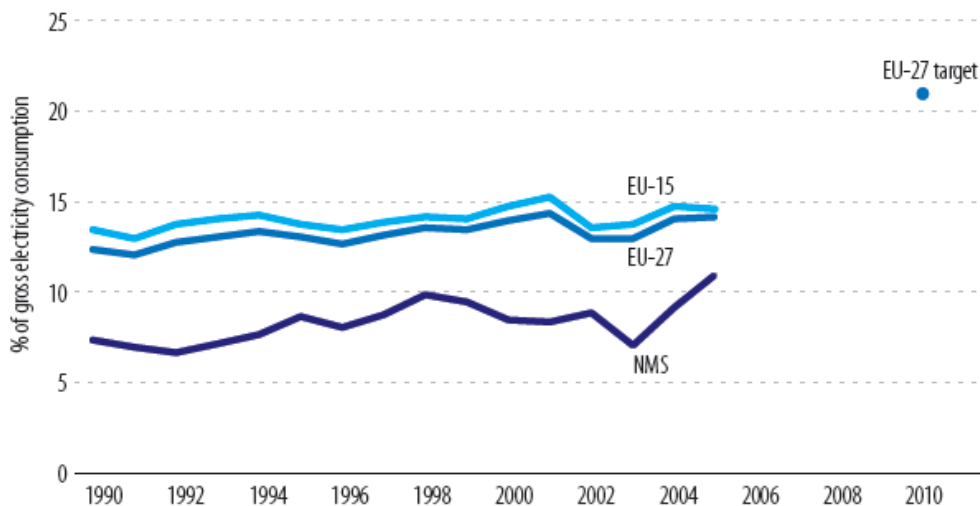
Glavni vir energije na Zemlji je sonce. Fosilna goriva in biomasa so oblika uskladiščene sončne energije, vendar so te zaloge omejene (Lobnik, 2000, str. 5). Izkoriščanje teh zalog mora biti omejeno zaradi tega, ker povzroča klimatske posledice na Zemlji. Poleg tega pa se poraja še grožnja, da bodo zaradi pomanjkanja zalog fosilna goriva v prihodnje dražja, Unija pa bo morala še vedno kupovati velik del teh goriv. Zato je ključno, da se dela na tem, da se ljudi nauči preudarnega ravnanja s fosilnimi gorivi. Z enako količino energije bomo morali ustvariti več, zato mora smotrna raba energije postati pravilo v gospodinjstvih, javnih službah in gospodarstvu.

2.5.1 Opis trenutnega stanja

Zelo zgovoren je naslednji podatek: V enem samem letu porabi človeštvo toliko fosilnih goriv, kot jih je nastalo v milijonih let (Plut, 2004, str. 77). Povezanost med povečano rabo fosilnih goriv in podnebnimi spremembami v zadnjih letih povzroča nekatere premike na področju porabe premoga in nafte – opazna so prehajanja na druge vire energije (obnovljivi viri energije: toplota, veter, vodna energija). Stabilno podnebje bo v drugi polovici 21. stoletja mogoče doseči le s hitrejšim preходом na obnovljive vire energije v naslednjih desetletjih. Med novimi tehnologijami so najpomembnejše tehnologije za rabo sončne energije, ki je v različnih oblikah prisotna povsod po svetu (Plut, 2004, str. 102). Ob tem pa je potrebno poudariti, da tudi obnovljivi viri niso povsem neškodljivi (primer vetrnic, ki so nevarne za ptice, saj lahko povzročijo trk in zmanjšujejo njihov življenjski prostor, poleg tega pa povzročajo hrup in predstavljajo druge potencialne nevšečnosti za naravno okolje). Poleg tega pa večina strokovnjakov ocenjuje, da glede količine obnovljivih virov energije obstajajo tako imenovane zgornje planetarne meje, ti viri torej naj ne bi bili povsem »neskončni«.

Spodnja slika ponuja podatek o tem, koliko odstotkov celotne porabljene električne energije je pravzaprav iz obnovljivih virov energije. Pogled na sliko ni preveč spodbuden, saj je v letu 2004 znašal ta odstotek le 15 % v EU - 15 in EU - 27, medtem ko je v novih državah članicah ta delež znašal le nekaj več kot 10 %. Unija do leta 2010 cilja na več kot 20 %.

Slika 7: Električna energija, pridobljena iz obnovljivih virov

Vir: EU environment related indicators 2008.

2.5.2 Ukrepi Evropske unije na energetske področju

Ukrepi Evropske unije na energetske področju so tesno povezani z ukrepi glede podnebnih sprememb, ti so navedeni pod poglavjem druge ravni »podnebne spremembe«. V nadaljevanju pa so opisani ukrepi, vezani na energijo.

- **Akcijski načrt: nova energetska politika za Evropo**

Ta načrt je bil sprejet marca 2007, njegov glavni cilj pa je zagotoviti zaloge energije na podlagi partnerstev z več industrializiranimi državami in državami v razvoju.

V spletnem besedilu vladnega portala (*Notranji energetski trg*, <http://evropa.gov.si>) so navedeni obravnavani ukrepi za zmanjšanje odvisnosti Evropske unije od uvožene energije. Tovrstno odvisnost bi omilili z zmanjšanim povpraševanjem, doseženim na naslednje načine: razširjenim spektrom mešanice energetskih virov, z povečanjem rabe domače in obnovljive energije, s spremenjenimi potmi oskrbe z uvoženo energijo, z izboljšavo opremljenosti za nujne primere, z bolj ugodnimi razmerami za evropska podjetja in z zagotovljenim dostopom do energije za vse državljane in podjetja.

- **Direktiva o obdavčevanju energije**

(angl. *Energy Taxation Directive*). Evropska unija dela na tem, da bo onesnaževanje postalo dražje. Pozitivni ukrepi, varčevanje z energijo in druge okolju prijazne aktivnosti pa bodo nagrajene. Nagrade in kazni bodo temeljile na obdavčevanju.

- **Direktiva o eko-oblikovanju**

(angl. *Ecodesign Directive*). Direktiva predvideva vrsto ukrepov, ki naj bi zagotovili, da se proizvodom, ki so zelo potratni z energijo, doda stroškovno učinkovite izboljšave. Minimalne energetske zahteve bodo kombinirane z jasno označenostjo glede okoljskih karakteristik produktov.

- **Akcijski načrt: biomasa**

Biomasa vključuje vse, kar je organsko, od lesa do lesnih odpadkov, slame, ostankov od žetve, živali in rastlin. Ta material nadomešča bolj tradicionalne, kot so premog, nafta in plin, za katere pa velja, da so omejeni in onesnažujejo okolje.

2.6 DOGAJANJE ONSTRAN MEJA EVROPSKE UNIJE

Klimatske spremembe, postopno izginjanje naravne raznovrstnosti, pretirana potratnost in vzpostavljanje ter ohranjanje »zdravega okolja« so globalni problemi. Kot največja svetovna trgovinska celota, drugo največje svetovno gospodarstvo in pomembna politična skupina ima

Evropska unija odgovornost mednarodnih razsežnosti. Poleg tega pa je v interesu Unije tudi, da se sproža čim več pogovorov na temo okolja.

Poslabšanje razmer morskih okolij na povsem oddaljenih območjih sveta negativno vpliva na našo zalogo hrane. Še več, razlitja nafte v vodah Unije lahko povzročijo tankerji registrirani zunaj Unije. Če nadaljujem – ozonska plast, ki je od 10 do 50 km nad površino Zemlje in nas ščiti pred škodljivimi ultravijoličnimi žarki, je še ena zadeva pri kateri sploh ni pomembno ali se spušča ozonu škodljive snovi (kemikalije), ki povzročajo tanjšanje ozonske plasti, znotraj ali zunaj Evropske unije. Tanjša ozonska plast in še hujše – ozonska luknja, vplivata na življenje vseh, tako državljanov Unije kot tudi tistih izven nje.

V okviru organizacij Združenih narodov, kot so ZN - okoljski program, Svetovna zdravstvena organizacija, Komisija za trajnostni razvoj, ZN - razvojni program in Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj, Evropska unija aktivno sodeluje z drugimi deželami. Poleg tega si z drugimi odbori in komisijami prizadeva za soglasje pri dosegu globalnih rešitev svetovnih okoljskih problemov. Ta prizadevanja večkrat vodijo do sprejetja globalnih in regionalnih sporazumov, ki lahko predstavljajo soliden okvir za akcije Evropske unije in druge države, podpisnice sporazuma.

2.6.1 Mednarodni sporazumi

Zgoraj navedeni potencialni problemi so razlog, da Evropska unija aktivno sodeluje pri pogajanjih za sprejetje mednarodnih okoljskih pogodb. Nekatere od teh so zelo znane: **Kjotski protokol**, ki zadeva emisije toplogrednih plinov, in **Montrealski protokol**, ki pa se nanaša na ravnanje s snovmi, ki povzročajo tanjšanje ozonskega plašča. Številni protokoli (London 1990, København 1992, Dunaj 1995, Montreal 1987, 1997, Kjoto 1997) o substancah, ki uničujejo ozon, so bili sprejeti z namenom, da ga zaščitijo (Anko & Pirnat, 2001, str. 106). V okviru omenjenih protokolov naj bi države podpisnice zmanjšale emisije različnih emitentov glede na referenčna (bazična) leta. Tu so še mnogi drugi sporazumi, ki pa so manj znani, a enako pomembni pri izboljšanju stanja okolja. Ti sporazumi med drugim pokrivajo naslednja področja: onesnaženost zraka, naravna raznovrstnost, trgovanje s prepovedanimi živalskimi vrstami, trgovanje z nevarnimi kemikalijami in z genetsko spremenjenimi organizmi. V njihovi domeni je še skrb za odpadke, ukvarjanje s širjenjem puščav (pojav, ki ogroža tradicionalni način življenja v Afriki), z naravnimi katastrofami, upravljanjem voda in vodnih strug. Poleg tega javnosti omogočajo dostop do informacij okoljske narave.

Evropska unija si prizadeva tudi za vključevanje okoljskih zadev v sporazume s posameznimi državami. Ne gre le za financiranje projektov, ampak tudi za nudenje pomoči tem državam, da postavijo sposobne ljudi na čelo vodenja trajnostnih okoljskih politik na dolgi rok. **Sporazum iz Cotonoua**, ki določa odnose med Unijo in okoli 80 državami v razvoju iz Afrike,

Karibskega območja in Pacifiškega območja (ACP države), vsebuje posebno poglavje o varstvu okolja in vzpostavitvi trajnostnega ravnanja z naravnimi viri. Določa nekatere prioritete, na primer tropske gozdove, vodo, ribištvo, naravno raznovrstnost, ogrožene ekosisteme (med drugim so izpostavljeni koralni grebeni), obnovljive vire energije, trajnostni ruralni in urbani razvoj, širjenje puščavskih območij, suše, krčenje gozdov, vzdržni turizem ter promet in odstranitev tveganih ter nevarnih odpadkov. Sledi podrobnejši opis nekaterih sporazumov.

Montrealski protokol iz leta 1988 (z dopolnitvami v letih 1990, 1992, 1995) zahteva od držav podpisnic, da do leta 1998 zmanjšajo količino in porabo snovi, ki uničujejo ozon, za 50 odstotkov glede na referenčno količino iz leta 1986. Londonski amandmaji k Montrealskemu protokolu iz leta 1990 zahtevajo popolno prenehanje uporabe CFC in halonov do leta 2000 (Anko & Pirnat, 2001, str. 106). Ob tem pa je pomembno poudariti, da so omejitve uporabe navedenih snovi glede na protokole smiselne le, če jih izvajajo vse države določenega prostora.

Decembra 1997 so se v starodavni japonski prestolnici Kjotu zbrali predstavniki več kot 160 držav in podpisali pomemben protokol k Okvirni konvenciji o podnebnih spremembah iz leta 1992. Tako se je začel dolgotrajen in finančno zelo zahteven proces ponovnega vzpostavljanja globalnega ravnovesja med ozračjem našega planeta in človeško vrsto (Plut, 2004, str. 106).

Okoljski program Združenih narodov (angl. *United Nations Environment Programme*) je v sporočilu za javnost Kjotski protokol predstavil na naslednji način: »Kjotski protokol je sporazum, po katerem bodo industrializirane države znižale skupne emisije toplogrednih plinov za 5,2 % v primerjavi z letom 1990 (pri tem pa je treba poudariti, da bi nivo emisij brez uresničevanja omenjenega protokola bil višji kar za 29 %). Cilj je znižati celoto emisij toplogrednih plinov – ogljikovega dioksida, metana, dušikovih oksidov, žveplovega heksafluorida, fluoriranih ogljikovodikov – v povprečju v obdobju od leta 2008 do leta 2012. Nacionalne meje pri tem rangirajo od 8 % znižanj za Evropsko unijo in nekatere druge do 7 % za ZDA, 6 % za Japonsko, 0 % za Rusijo, medtem ko je Avstraliji dovoljeno 8 % povišanje, Islandiji pa celo 10 % povišanje.«

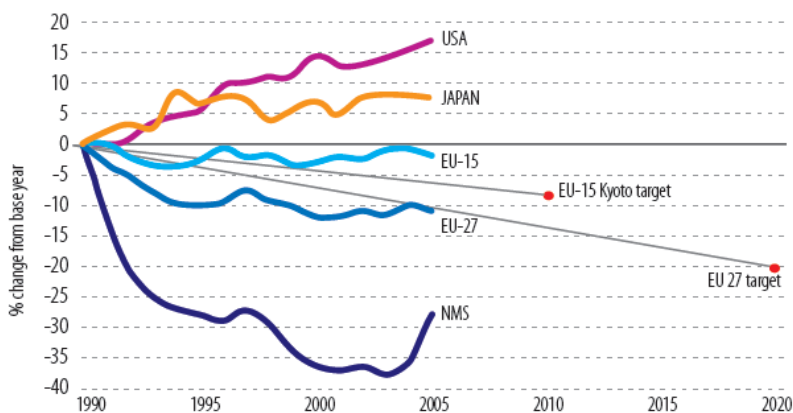
Kjotski protokol je torej sporazum, ki je nastal pod okriljem Okvirne konvencije Združenih narodov o spremembi podnebja (angl. *United Nations Framework Convention on Climate Change; UNFCCC*). Države, ki so ratificirale opisani protokol, so se zavezale, da bodo znižale svoje emisije ogljikovega dioksida (CO₂) in drugih toplogrednih plinov. V primeru, da jim ne uspe znižati emisij omenjenih plinov (če ti ostanejo na enaki ravni ali pa se raven zviša), bodo te iste države udeležene pri trgovanju z emisijami toplogrednih plinov.

Kjotski protokol pokriva 181 držav po svetu, a le 60 % teh držav je vključenih v shemo zniževanja emisij toplogrednih plinov. Na tem mestu velja omeniti še, da so Združene države Amerike edina razvita država, ki je podpisala, a ni ratificirala Kjotskega protokola.

Omeniti velja, da se je tudi Slovenija pridružila prizadevanjem za zmanjšanje vpliva človekovih dejavnosti na okolje. Podpisala je Kjotski protokol, s čimer se je zavezala, da bo v prvem ciljnem obdobju od leta 2008 do leta 2012 zmanjšala svoje emisije toplogrednih plinov za 8 % glede na bazno leto 1986.

Na spodnji sliki je prikazan trend emisij toplogrednih plinov po svetovnih območjih, tako imamo nanizan potek izpustov emisij za ZDA, Japonsko, EU - 15, EU - 27 in za nove države članice. Hkrati so označene še ciljne vrednosti za EU -15 in EU - 27.

Slika 8: Emisije toplogrednih plinov po območjih & ciljne vrednosti Evropske unije

Vir: EU environment related indicators 2008.

Analiza zgornje slike kaže, da se je obseg emisij toplogrednih plinov v ZDA od leta 1990 povečal (za več kot 15 % do leta 2005), podobno velja tudi za Japonsko (do leta 2005 približno 7 %). Za EU - 15 se beleži manj kot 5 % znižanja emisij v 25 letih (1990–2005), za EU - 27 pa 10 % znižanja do leta 2005 (predvsem na račun novih držav članic). Ciljna vrednost za 27 držav članic Unije pa je 20-odstotno znižanje do leta 2020.

Nadalje, skupina G8 (Kanada, Francija, Nemčija, Italija, Japonska, Rusija, Združeno Kraljestvo in Združene države Amerike) in 5 vodilnih držav v razvoju (Brazilija, Kitajska, Indija, Mehika in Južnoafriška republika) se je sestalo 16. februarja 2007 na tako imenovanem Dialogu o klimatskih spremembah držav G8 + 5. Vodje omenjenih držav so dosegli nezavezujoči dogovor o sodelovanju v boju proti globalnemu segrevanju. Skupina je sprejela teorijo, po kateri je človek vzrok za podnebne spremembe. Dodali so, da bi prav zaradi slednje ugotovitve moral biti vzpostavljen globalni sistem trgovanja z emisijami ogljika. V sistem

trgovanja z ogljikovimi emisijami pa bi morale biti vključene tako industrializirane države kot države v razvoju.

2.6.2 Pogled na okoljske teme znotraj Evropske unije v primerjavi z ZDA

Raziskave so pokazale, da v posameznih državah ZDA prebivalstvo različno gleda na okoljsko problematiko. Podobno je v Evropi. Iz raznih študij (raziskave *Eurobarometer*) namreč izhaja, da je javno mnenje o okoljskih zadevah in njihovo razumevanje težav iz omenjenega področja zelo različno po državah članicah Unije.

Iz poročila Evropskega inštituta za okoljsko politiko (angl. *Institute for European Environmental Policy*) izhaja, da so si – glede okoljskih zadev in predvsem podnebnih sprememb – mnenja Evropejcev in Američanov precej podobna. Poleg tega pa je razvidno, da je bilo v obeh, tako v ZDA kot v Evropski uniji, v zadnjem času opaziti naraščajočo skrb glede podnebnih sprememb. Skupno je še to, da so tako v ZDA kot v Evropi najbolj zaskrbljeni zaradi podnebnih sprememb, na drugem mestu pa je onesnaževanje. Nadalje, oboji so za razvoj obnovljivih virov energije, obenem pa pojem jedrska energija pri obeh vzbuja mešane občutke (vir: Adelle & Withana, 2008, str. 13).

Poleg podobnosti pa so tudi razlike v razumevanju okolja med Evropo in ZDA. V ZDA so namreč bolj skeptični do znanosti, ki obravnava podnebne spremembe (za to je vzrok najbrž v znanstvenikih, ki si niso enotni niti v tem, ali se podnebje sploh segreva in ali smo res priča podnebnim spremembam). Težko je verjeti, da bi v zadnjih nekaj letih v državah članicah Evropske unije nekdo zagovarjal stališče, da se podnebne spremembe ne dogajajo. Naslednja razlika je očitno večji poudarek na energetske varnosti v ZDA kot pa v Evropski uniji, energija ima pri večini Američanov večjo težo kot pa zaščita okolja. Ta odnos se jasno kaže v visoki stopnji podpore obratom, ki pridobivajo električno energijo na osnovi premoga.

Nadalje, pristop oblasti oziroma politika okolja je v Evropski uniji povsem drugačna od tiste v ZDA. Vzrok za to je morda »obremenjenost« ameriških oblasti z drugimi temami, kot so na primer terorizem, poleg tega pa je tam tradicionalno nizki nivo vladnih intervencij. V Evropski uniji pa je v nasprotju s tem značilno, da akcije na ravni Unije pomagajo oblikovati mnenje javnosti na temo okolja. Okoljska zakonodaja v splošnem se hitro širi, poleg tega pa ima Unija visoko podporo pri boju proti podnebnim spremembam na najvišji ravni.

3 ANALIZA OKOLJSKEGA NAPREDKA IN IZBOLJŠAV

To poglavje je skupek ocene Evropske komisije glede okoljskega napredka na ravni Evropske unije in pa prikaz dobrih praks ter tekočih in že izvedenih projektov po državah članicah.

Na tem mestu pa naj zapišem še to, da je skupni člen teh dobrih praks in projektov prav Evropska unija s svojimi »zelenimi pobudami«: skrbjo za okolje, ne le na območju Unije, ampak na globalni ravni. Dobre prakse so nanizane po področjih, ki jih zadevajo. Iz množice tekočih in izvedenih projektov sem izbrala tiste, ki so me tekom raziskovanja najbolj navdušili s svojo inovativnostjo, pomenom za okolje in za ljudi, učinkovitostjo – kratka tiste najbolj prodorne (iz različnih vzrokov).

3.1 SPLOŠNA OCENA EVROPSKE KOMISIJE

Prvo poročilo Evropske komisije o napredku prenovljene strategije za trajnostni razvoj proučuje rezultate približevanja sedmim bistvenim ciljem (ta naloga izpostavlja le nekatere izmed njih, le tiste povsem okoljske). Omenjeno poročilo navaja pobude politik na ravni Evropske unije ali držav članic, ki so prispevale k doseganju teh rezultatov. Glede na poročilo je bil dosežen **sorazmerno skromen napredek**, medtem ko je razvoj pobud za oblikovanje politik bolj spodbuden. Rezultati teh politik se bodo v praksi pokazali šele v prihodnje.

Ta pregled stanja bo podlaga razpravam glede prilagoditve smeri ali hitrosti pobud politik, da bi se dolgoročno prilagodili in znova opredelili cilji (Evropska komisija, 2007, str. 35). Glede na Komisijo so prednostne naloge opredeljene leta 2006 še vedno aktualne, vendar pa je treba posebno pozornost še naprej namenjati izvajanju te strategije na vseh področjih, poseben poudarek pa je treba nameniti podnebnim spremembam in čisti energiji. Leta 2007 je bil naslov »Podnebne spremembe in čista energija« glavna prednostna naloga tako na ravni Unije kot na ravni držav članic. Prav z namenom izvajanja pozitivnih sprememb na področju tega naslova je Unija razvila pomembne napredne politike, med katerimi je najpomembnejša nova integrirana politika Sveta za podnebne spremembe in energijo, ki opredeljuje ambiciozne zavezujoče cilje do leta 2020 za zmanjšanje emisij toplogrednih plinov ter za uporabo obnovljivih virov energije in biogoriv. Druge pobude s področja tega naslova vključujejo zajemanje in shranjevanje ogljika. Za uresničitev teh ciljev bo treba stalno zagotavljati pravilno izvajanje sistema Skupnosti za trgovanje s pravicami do emisije, spodbujati uporabo obnovljivih virov energije in trajnostno uporabo biogoriv ter razviti strategije in načrte za prilagajanje podnebnim spremembam (Evropska komisija, 2007, str. 35).

Nadalje, rezultati na področju prometa kažejo, da je bil napredek dosežen na področju zmanjševanja emisij onesnaževal, ob tem pa se emisije toplogrednih plinov še naprej povečujejo. Premik k okolju prijaznim prevoznim sredstvom je počasen in se po posameznih

državah članicah razlikuje (Evropska komisija, 2007, str. 36). Cestni promet nasploh in tudi zgostitve v njem še naprej naraščajo.

Po poročilu sodeč se na področju trajnostne proizvodnje in porabe opažajo pozitivni trendi, namreč vse več podjetij poroča o svojih pozitivnih okoljskih rezultatih, poleg tega pa se na trgu pojavlja tudi vse več trajnostnih proizvodov in storitev.

Naslov »Ohranjanje in upravljanje naravnih virov« žal ni tako obetaven. To pa zato, ker ravnanje z nekaterimi naravnimi viri zbuja veliko skrb, zlasti zmanjšanje naravne raznovrstnosti. Ta je ogrožena, čeprav kazalci kažejo stabilnost svetovne porabe naravnih virov ali pa celo rahlo zmanjšanje, ki je posledica učinkovitejše porabe virov ter zlasti boljšega gospodarjenja z gozdovi in manjšega nastajanja odpadkov.

3.2 DOBRA PRAKSA IN PROJEKTI V DRŽAVAH ČLANICAH

3.2.1 Podnebne spremembe

V nadaljevanju opisujem dva projekta za ohranjanje nespremenjenega podnebja. Eden se izvaja v Sloveniji, drugi pa v Nemčiji. Na tem mestu naj še poudarim, da se podobni projekti izvajajo po vsej Evropski uniji – vsaka država članica ima neko svojo različico ukrepov, s katerimi se bojuje proti podnebnim spremembam.

- **Projekt Slovenija znižuje CO₂**

Namen pobude »Slovenija znižuje CO₂« je predstaviti dejstva o podnebnih spremembah, prikazati dobre prakse pri njihovem preprečevanju in blaženju ter prilagajanju nanje. Obenem se želi obveščati o dogodkih na to temo. Domneva za tem projektom je, da se mora javnost seznaniti z (negativnimi) trendi in prebivalstvu dati vedeti, da so prav oni s svojimi dejanji ključni, če se želi resnično znižati obseg emisij CO₂.

- **Projekt mladih 2002**

Svet za trajnostni razvoj Nemčije je v sodelovanju z mladimi izdal knjigo *Mladi pišejo o prihodnosti*, ta knjiga pa je bila spremljava nemške vlade v Johannesburgu na Svetovnem vrhu za trajnostni razvoj (angl. *World Summit for Sustainable Development*) poleti leta 2002. V okviru nacionalnega natečaja za kreativno pisanje so se številne skupine mladih prijavile na delavnice pisanja za knjižni projekt. Najboljši prispevki so postali del knjige. Tovrstne pobude so vsekakor zelo dobrodošle, saj se na ta način mlade motivira k razmišljanju o tem, kakšen naj bo ta naš Svet v prihodnosti, izražanju njihovih želja, pričakovanj, izražanju in iskanju rešitev – tako tudi oni lahko sodelujejo v razpravah o prihodnosti in podajo svoj vidik nanjo.

3.2.2 Promet

Na področju prometa se izvajajo številne pobude po vseh državah članicah Evropske unije, nekatere opisujem v nadaljevanju.

- V Nemčiji je možno najeti kolesa od *Call-a-bike* najemne storitve, ki deluje v Berlinu, Koelnu, Muenchnu in Stuttgartu.
- Severna Italija ima ob nedeljah dan brez avtomobila, zahvaljujoč sodelovanju številnih regionalnih oblasti in več kot 4 mio prebivalcev.
- V Parizu je ob nedeljah in v času počitnic območje okoli reke Seine osvobojeno prometa in prepuščeno kolesarjem, pešcem in drugim športnikom, zahvaljujoč pobudi organizacije *Paris Respire initiative*.
- London je uveljavil plačila za onesnaževanje, ki jih zaračunajo motornim vozilom na poti v center mesta, poleg tega pa se upošteva (in se bo v prihodnje še v večji meri upošteval) še popust za vozila, ki najmanj onesnažujejo okolje in so okolju najbolj prijazna.
- Na Poljskem so si izmislili še eno zadevo, namreč izboljšali so javni promet, ki je oddaljen le en klic – s klicem na posebno telefonsko številko se enostavno naroči javno prevozno sredstvo.
- V avstrijskem mestu Gradec so celotni javni vozni park speljali na način, da je gorivo biodizel narejeno iz že uporabljenega jedilnega olja iz gospodinjestev in restavracij. Poleg tega je bilo leta 2003 odprto prodajno mesto z biodizlom, kar omogoča uporabo tovrstnega goriva tudi prebivalcem.
- V Sloveniji so poskrbeli za izrabljena motorna vozila. Vzpostavljen je bil sistem ravnanja z izrabljenimi motornimi vozili, znotraj tega sistema pa je zagotovljena razgradnja, predelava, recikliranje in ponovna uporaba izrabljenih motornih vozil, ki po obdelavi ustrezajo predpisanim okoljskim standardom.

Vsi našeti ukrepi prispevajo k zniževanju onesnaženosti in k ustvarjanju čistejšega, bolj uravnoteženega prometnega sistema, a njihova učinkovitost je močno omejena, dokler ni zagotovljena neka oblika koordinacije, tukaj pa se mora v proces vključiti Evropska unija, katere naloga je, da vzpodbuja raznorazne iniciative, za katere pa je zaželeno, da so čim bolj številčne.

Naloga celotne Evrope je, da oblikuje prometni sistem, ki bo koristil vsem državljanom, ne le tistim, ki slučajno (na srečo) živijo v mestih, ki prevzemajo iniciativo in delajo na zmanjšanju onesnaženja in oblikovanju »trajnostnega« prometa.

3.2.3 Poraba in proizvodnja

Tudi za doseganje trajnostne porabe in proizvodnje se skuša narediti čim več. Spodaj opisujem dva koncepta, ki potekata na to temo.

- **Eko-etiketa**

Vsem, ki želijo uporabljati stvari odgovorno in trošiti okolju prijazne izdelke, je to mnogokrat onemogočeno. Največkrat manjkajo ključne informacije o izdelkih in storitvah – spremembe na tem področju bi pozitivno pripomogle k trajnostni proizvodnji in porabi, saj bi kupec tako vedel, kateri izdelek sploh naj kupi, kateri je del strategije doseganja trajnosti (na vseh področjih).

Leta 1992 je bila znotraj Evropske unije vzpostavljena shema eko-etiket z namenom, da bi imeli kupci informacijo o tem, kako zelo »okolju prijazen« je dejansko izdelek, ki ga kupujejo. Unija pa meri tudi, v kolikšni meri se gospodarstvo posamezne države odloča za eko-etiketiranje oziroma kolikšno je število okolju prijaznih proizvodov in storitev iz posamezne države. Kazalec eko-etiketa je definiran kot število eko-etiket ali *EU flower* nagrad v državah članicah Evropske unije. Eko-etikete so podeljene proizvodom in storitvam z znižanimi učinki na okolje, torej tistim okolju prijaznim. Podeljevanje nagrad je v rokah Evropskega odbora za eko-etiketiranje (angl. *European Eco-labelling Board; EUEB*), ta odbor pa ima popolno podporo Evropske komisije, vseh držav članic in Evropskega ekonomskega območja (angl. *European Economic Area; EEA*). V odboru so zastopani industrija, skupine za zaščito okolja in organizacije potrošnikov.

Tabela 4: Število eko-etiket v obdobju 1996–2007

OBMOČJE/LETO	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
EU 25	:	:	:	:	:	:	:	:	:	281	338	478
EU 15	6	11	18	30	49	88	115	143	221	278	326	458
Belgija	:	:	:	:	:	1	2	2	2	4	4	6
Bolgarija	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Češka Republika	:	:	:	:	:	:	:	:	:	1	2	7
Danska	:	:	:	:	:	18	23	28	45	53	55	29
Nemčija	:	:	:	:	:	1	2	4	7	13	21	61
Estonija	:	:	:	:	:	:	:	:	:	0	0	0
Irska	:	:	:	:	:	1	1	0	0	0	9	11
Grčija	:	:	:	:	:	9	9	10	14	14	16	17
Španija	:	:	:	:	:	12	12	13	14	18	21	27
Francija	:	:	:	:	:	17	26	30	43	45	50	88
Italija	:	:	:	:	:	13	23	34	54	81	95	145
Ciper	:	:	:	:	:	:	:	:	:	0	1	1
Latvija	:	:	:	:	:	:	:	:	:	0	0	3
Litva	:	:	:	:	:	:	:	:	:	0	0	0
Luksemburg	:	:	:	:	:	0	0	0	0	0	0	0
Madžarska	:	:	:	:	:	:	:	:	:	1	1	1
Malta	:	:	:	:	:	:	:	:	:	0	1	1
Nizozemska	:	:	:	:	:	2	2	3	11	11	11	8
Austrija	:	:	:	:	:	0	1	2	7	11	12	25
Poljska	:	:	:	:	:	:	:	:	:	1	3	5
Portugalska	:	:	:	:	:	2	3	4	5	5	6	7
Romunija	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Slovenija	:	:	:	:	:	:	:	:	:	0	4	2
Slovaška	:	:	:	:	:	:	:	:	:	0	0	0
Finska	:	:	:	:	:	2	1	1	2	3	3	5
Švedska	:	:	:	:	:	9	8	10	13	15	16	17
Združeno Kraljestvo	:	:	:	:	:	1	2	2	4	5	7	12
Islandija	:	:	:	:	:	0	0	0	0	0	0	0
Norveška	:	:	:	:	:	0	0	0	3	3	3	6

Legenda:

Ni podatka (·)

Vir: European Commission, Directorate-General Environment, 2008.

Pogled na tabelo pokaže pozitiven trend: število eko-etiket na območju EU - 25 od leta 2005 do leta 2007 se je zelo povečalo, iz 281 na 478 etiket. Obenem pa lahko takoj opazimo še, da je velika večina eko-etiket podeljenih na območju EU - 15 (v letu 2007 kar 458 od 478 etiket), medtem ko države, ki so v Evropsko unijo pristopile kasneje, dosegajo zanemarljivo število teh nagrad, kar je najbrž odraz dejanskega stanja, to je, da več podjetij in organizacij v bolj razvitih državah članicah operira na bolj trajnostne načine.

- **Družbena odgovornost podjetij (angl. *Corporate Social Responsibility; CSR*)**

Različne organizacije so družbeno odgovornost podjetij (CSR) definirale na različne načine, a obstajajo skupni temelji. Eni izmed opredelitev sledi, da je bistvo družbene odgovornosti podjetij v tem, kako ta podjetja upravljajo svoje poslovne procese, da imajo ti splošno pozitiven vpliv na družbo kot celoto.

Družbeno odgovorno ravnanje se od podjetij pričakuje v vseh državah članicah. V tem odstavku pa izpostavljam Nemčijo, ki je to neformalno zahtevo na nek način formalizirala: nemški Svet za trajnostni razvoj je razvil priporočila družbeno odgovornega ravnanja za nemško vlado, trgovino in gospodarstvo nasploh. V letu 2007 so nadaljevali svoje aktivnosti v smeri ustoličenja družbene odgovornosti podjetij in drugih akterjev z izvajanjem različnih aktivnosti na to temo. K sodelovanju je bila povabljena celotna nemška javnost. Podobni projekti spodbujanja družbeno odgovornega ravnanja pa potekajo tudi drugod po Evropski uniji.

3.2.4 Naravni viri

Pri ohranjanju naravnih virov je pozitiven ukrep v praksi predvsem vseevropski projekt Natura 2000, ki je opisan v nadaljevanju.

- **Projekt Natura 2000**

V Evropski uniji se že več kot desetletje oblikuje mreža posebej varovanih območij, imenovana Natura 2000. Namen te mreže je ohranjanje naravne raznovrstnosti, to pa tako, da varuje naravne habitate ogroženih rastlinskih in živalskih vrst. Način varovanja območij Natura 2000 je v rokah posamezne države članice.

Več kot 26.000 krajev, ki sestavljajo območje veliko kot Nemčija in Italija skupaj, je bilo izbranih v projekt Natura 2000. Projekt temelji na Direktivi o prirodnih okoljih in Direktivi o pticah. Ti kraji oblikujejo evropsko mrežo zaščitene območij, izbranih s strani držav Evropske unije, ki pa so po zakonu dolžne zagotavljati njihovo ohranitev in zaščito. Trenutno se posebno pozornost namenja tudi potrebi in ukrepom za boljše izvajanje projekta. Raziskave namreč kažejo, da je v mnogih državah možno veliko izboljšanje na tem področju, države pa morajo same poskrbeti za to, tako da prepoznajo območja posebnega pomena in predlagajo njihovo zaščito v okviru projekta.

V naslednji tabeli so nanizani empirični podatki o tem, kako se v praksi projekt dejansko izvaja. To pomeni, da je izmerjen odziv držav članic oziroma njihovi predlogi območij, ki naj se zaščitijo. Uspešnost projekta v državah članicah se preverja tako, da se meri zadostnost/nezadostnost predlogov držav članic za območja, ki naj se zaščitijo (merjeno v %). Indeks zadostnosti predlogov držav članic za določitev območij s posebnim pomenom meri

stopnjo, po kateri so ta določena območja, pomembna za Unijo in predlagana s strani držav članic, skladna z živalskimi in rastlinskimi vrstami ter prirodnimi okolji, vključenimi v direktivo, ki ureja to področje. Doseženih 100 % pomeni, da država članica predlaga dovolj območij, ki glede na direktivo vsebujejo živalske vrste in prirodna okolja posebej pomembna za Evropsko unijo, nahajajo pa se v tej državi članici.

Tabela 5: Indeksi zadostnosti predlogov držav članic za območja, ki naj se zaščitijo (v %)

OBMOČJE/LETO	2003	2004	2005	2006	2007
EU 25	:	:	:	82	84
EU 15	83	86	91	93	96
Belgija	91	100	100	100	100
Bolgarija	:	:	:	:	:
Češka republika	:	:	:	59	59
Danska	97	99	99	100	100
Nemčija	27	26	93	99	99
Estonija	:	:	:	84	84
Irska	94	86	86	86	86
Grčija	89	99	99	99	99
Španija	87	93	93	95	95
Francija	73	74	74	91	91
Italija	91	98	98	99	100
Ciper	:	:	:	25	25
Latvija	:	:	:	89	89
Litva	:	:	:	61	61
Luksemburg	97	97	97	97	97
Madžarska	:	:	:	86	86
Malta	:	:	:	93	93
Nizozemska	100	100	100	100	100
Avstrija	75	87	87	88	88
Poljska	:	:	:	17	17
Portugalska	80	82	82	88	88
Romunija	:	:	:	:	:
Slovenija	:	:	:	73	73
Slovaška	:	:	:	72	72
Finska	86	68	68	69	99
Švedska	74	91	92	92	99
Združeno Kraljestvo	87	93	93	93	95

Legenda:
Ni podatka (:)

Vir: Commission services, 2008.

Slovenija je podobno kot ostale države članice določila svoja območja Natura 2000. Po tabeli sodeč znaša indeks zadostnosti predlogov Slovenije za zaščito v letu 2007 73 %. Na tem mestu velja omeniti, da bi lahko Slovenija predlagala več območij posebnega pomena, ki naj bodo zaščitena. To se nekako od nje pričakuje, saj naj bi bila v končni fazi zaščitena prav vsa tovrstna območja, to bi tudi pomenilo, da bi bil projekt popoln uspeh.

Na drugi strani pa imamo države, ki so v letu 2007 dosegle 100 % zadostnost predlogov za zaščito, sem spadajo na primer Belgija, Danska in Nizozemska. Te države so predlagale že vsa potencialna območja posebnega pomena, kar je popoln uspeh. Namreč vsaka država članica mora biti sposobna sama prepoznati območja, ki si »zaslužijo« posebno pozornost in varovanje.

3.2.5 Energija

Na področju doseganja čiste energije izpostavljam še zadnja primerka dobre prakse.

- **Projekt Einstein (energetski pregledi)**

S projektom Einstein, v katerem sodeluje 12 partnerjev iz sedmih držav, želi Evropska unija pomagati podjetjem pri učinkoviti porabi energije. Eno od učinkovitih orodij pri tem je lahko energetski pregled, s katerim je mogoče dobiti podatke o energetski učinkovitosti proizvodnih procesov in sistemih toplih in hladnih pogonskih sredstev, ugotoviti, kje so možnosti prihrankov in s tem povečanja energetske učinkovitosti (članek: Finance, Panoge in posel P&P, Okolje in energija, št. 4: *EU spodbuja energetske preglede*, junij 2008).

- **Povečanje deleža pridobljene električne energije iz obnovljivih virov energije**

Evropski svet je 9. marca 2007 sprejel zavezujoč cilj povečanja stopnje obnovljive energije v skupni mešanici energetskih virov EU iz manj kot 7 %, kot je trenutna stopnja, na najmanj 20 % do leta 2020 (spletno besedilo: *Dolgoročni cilji na področju energije iz obnovljivih virov*, <http://evropa.gov.si>).

Kot primere dobre prakse izpostavljam naslednje države: Danska z 20 %, Španija z 8 % in Nemčija z 6 %, v katerih se dosegajo sorazmeroma visoki (v primerjavi z ostalimi državami pa celo zelo visoki) deleži pridobljene električne energije na podlagi vetrne tehnologije. Obenem velja omeniti še, da je Nemčija skupaj z Avstrijo vodilna pri izkoriščanju sončne energije.

SKLEP

V zadnjem delu diplomskega dela (analiza okoljskega napredka in izboljšav) sem ugotovila, da se »stare« članice Evropske unije oziroma ekonomski subjekti, ki delujejo znotraj teh držav, v večji meri posvečajo varovanju okolja v primerjavi s subjekti, delujočimi znotraj novih držav članic. Do tega sklepa sem prišla s primerjavo podatkov za EU - 15 in EU - 25 (EU - 27) obravnavanih projektov, ki se izvajajo po vsej Evropski uniji. Najbolj očitne razlike so bile vidne pri številu registriranih podjetij z okolju prijaznim upravljanjem. Velika večina teh podjetij se nahaja v razvitejših državah članicah (EU - 15), iz novih držav članic je teh podjetij le za vzorec. Razlike se kažejo v odstotkih pridobljene električne energije iz obnovljivih virov, kjer nove države članice vnovič zaostajajo. Če nadaljujem v tej smeri, se je

tudi pri številu eko-etiket pokazalo, da je večina teh nagrad podeljena ekonomskim subjektom, ki izhajajo iz območja EU - 15, medtem ko je teh podjetij iz novih držav članic zanemarljivo malo.

Zgoraj opisane primerjave lahko jasno pokažejo bolj intenzivne okoljske aktivnosti območja EU - 15 v primerjavi z razširjeno Unijo. Vidno je, da se pravzaprav velika večina obravnavanih dobrih praks izvaja v državah članicah ožjih območij bolj razvitega dela Evropske unije.

Na ukrepanje Evropske unije kot celote na temo okolje sem skušala gledati čim bolj nepristransko. Trudila sem se, da bi bili moji zaključki rezultat obravnavanja različne literature, številčnih podatkov in drugih virov. Na prvi pogled se mi je zazdelo, da si Evropska unija dejansko zelo prizadeva za uresničevanje trajnostnega razvoja v praksi. Opazila sem, da je ta besedna zveza (trajnostni razvoj) velikokrat zapisana in lepo opevana v raznih dokumentih, zloženkah in drugih virih, ki jih izdajajo institucije Unije. Ko pa se posameznik poglobi v zadevo, pa ugotovi, da v praksi ni vse tako zelo lepo. Obstajajo namreč velike razlike med državami članicami. Kasnejše pristopnice, ki so v povprečju tudi revnejše, ne posvečajo dovolj pozornosti temi okolje, saj so obremenjene z drugimi, zanje na lestvici prioritet bolj pomembnimi zadevami.

Poleg tega se dogaja, da v primerih, ko pozitivni ukrepi niso obvezni, države članice te tudi zanemarjajo – se zanje ne odločajo dovolj ali pa sploh ne (to se kaže na primer v tem, da se podjetja v novih državah članicah ne odločajo dovolj za okolju prijazne načine upravljanja). Zato se mi zdi, da nekaj več »prisile« s strani Evropske unije ne bi bilo odveč.

Žal pa sem ugotovila še, da je pri mnogih v nalogi opisanih projektih že predhodno ugotovljeno, da ne prinašajo zelenih rezultatov. Te se nekako obnavlja, saj so zelo dobro zastavljeni (na teoretični ravni), pri izvedbi pa pride do zapletov. Stvari pogosto niso dovolj podrobno definirane, niso dovolj jasne, vsaka država ali pa tudi poslovni subjekti znotraj države si jih razlagajo po svoje. Lahko bi rekli, da jih vsaka država članica razlaga sebi v korist – da je le čim manj stroškov. Skrb za okolje ni poceni, ukrepe je potrebno financirati in ni redkost, da se nekaj dobrega in koristnega zaplete ravno pri denarnih zadevah.

Na institucionalni ravni je ugotovljeno, da nekateri projekti in sprejeti ukrepi ne potekajo v skladu s pričakovanji. Vzroki za to so najbrž različni: premalo denarja za ta namen, slaba koordinacija akterjev in izvajalcev, slab nadzor, ki dopušča počasnost in površnost, katere posledica je slabo delovanje. Pri drugih projektih pa je še prehitro sklepati o uspešnosti, saj od njihove vpeljave še ni minilo dovolj časa; veliko projektov je še v teku, njihova analiza pa bo opravljena po njihovem izteku. Za te je še prezgodaj trditi, da niso prinesli zelenih rezultatov.

Kljub zgornjim kritikam pa želim izpostaviti še naslednje, namreč, da je bolje ukrepati na kakršen koli način, kot da se sploh ne ukrepa. V tem smislu se mi zdijo vsi ukrepi, spodbude, zgledi nekaj neverjetnega in sploh enkratnega. Evropska unija je namreč začetnik nečesa velikega. Po korakih rešuje naš planet.

Tako je sodelovanje Unije z drugimi območji sveta na temo okolje zelo pomembno, Evropska unija na nek način prevzema pobudo in daje pozitiven vzgled ostalim. Tako se vsi mednarodni sporazumi zavzemajo za postopne korake v pravo smer – gre sicer za zelo počasen proces, nič se ne dogaja iz danes na jutri – s temi počasnimi koraki pa se bo dolgoročno doseglo zadane cilje. Pomembno je še to, da tudi druge države, ki imajo to možnost (primer ZDA), zavzamejo podobna stališča in se v čim večjem številu pridružijo pobudam Evropske unije. Tako naš planet ne bo odvisen le od **okoljske politike Evropske unije**, ampak bo govora o neki enotni, **svetovni okoljski politiki**.

LITERATURA IN VIRI

- 1 Adelle, C. & Withana, S. (2008). *EU and US Public Perceptions of Environmental, Climate Change and Energy Issues*. Transatlantic Platform for Action on the Global Environment. Institute for European Environmental Policy.
- 2 Artis, M. & Nixson, F. (2001). *The Economics of the European Union, Policy and Analysis*. (3rd ed.) Oxford: Oxford University press.
- 3 Bat, M., Blažič, M. & Bolte, T. (2004). *Kazalci okolja*. Ljubljana: Agencija RS za okolje.
- 4 *Corporate Social Responsibility - What does it mean?* Najdeno 4. novembra 2008 na spletnem naslovu <http://www.mallenbaker.net/csr/CSRfiles/definition.html>.
- 5 Clancy E., Fajs, T. & Green, J. (1998). *Evropska unija, Slovenija in trajnostni razvoj*. Ljubljana: Umanotera (Slovenska fundacija za trajnostni razvoj).
- 6 Eurostat. Najdeno 20. oktobra 2008 na spletnem naslovu <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/>.
- 7 Evropska skupnost (1998). *Evropska unija in okolje*. Luksemburg: Urad za uradne publikacije Evropske skupnosti.
- 8 Evropska skupnost (2002). *Smernice za okolju pravično prihodnost. Evropska unija in okolje*. Luksemburg: Urad za uradne biltene Evropske skupnosti.
- 9 Lipar, P. (2002). Okoljski in tehnični vidik prometne politike. Promet in okolje. *Zbirka Usklajeno in sonaravno 7/2002* (str. 27–29). Ljubljana: Svet za varstvo okolja Republike Slovenije.
- 10 Lobnik, F. (2000). Energija – za življenje in gospodarstvo. Energija in okolje. *Zbirka Usklajeno in sonaravno 5/2000* (str. 5–7). Ljubljana: Svet za varstvo okolja Republike Slovenije.
- 11 Lobnik, F. (2002). Promet z okoljskega zornega kota. Promet in okolje. *Zbirka Usklajeno in sonaravno 7/2002* (str. 7). Ljubljana: Svet za varstvo okolja Republike Slovenije.
- 12 National Strategies for Sustainable Development [Activities in Member States]. Najdeno 20. oktobra 2008 na spletnem naslovu http://ec.europa.eu/sustainable/memberstates/index_en.htm.
- 13 Novak, P. & Tomšič, G. M. (2004). Z učinkovitim ravnanjem z energijo do uspešnega razvoja. Sonaravno uravnoteženi razvoj Slovenije. *Zbirka Usklajeno in sonaravno 11/2004* (str. 105–110). Ljubljana: Svet za varstvo okolja Republike Slovenije.

- 14 Pearson, C. S. (2000). *Economics and the Global Environment*. Cambridge: Press Syndicate of the University of Cambridge.
- 15 Pirnat, J. & Anko, B. (2001). *Znanost o okolju*. Ljubljana: Biotehniška fakulteta.
- 16 Plut, D. (2004). *Zeleni planet? Prebivalstvo, energija in okolje v 21. stoletju*. Radovljica: Didakta.
- 17 *Potencialni ukrepi evropske energetske politike*. Najdeno 20. oktobra 2008 na spletnem naslovu <http://evropa.gov.si/energetika/potencialni-ukrepi/>.
- 18 *Pregled strategije EU za trajnostni razvoj – prenovljena strategija*. (2006). Bruselj: Svet Evropske unije.
- 19 *A quality environment. How the EU is contributing*. Najdeno 15. septembra 2008 na spletnem naslovu http://ec.europa.eu/sustainable/welcome/index_en.htm.
- 20 Senjur, M. (2002). *Razvojna ekonomika, Teorije in politike gospodarske rasti in razvoja*. Ljubljana: Založništvo ekonomske fakultete.
- 21 *A sustainable future in our hands*. Najdeno 15. septembra 2008 na spletnem naslovu http://ec.europa.eu/sustainable/welcome/index_en.htm.
- 22 Šabič, Z. (2004). Vloga mednarodnih okoljevarstvenih režimov. Sonaravno uravnoteženi razvoj Slovenije. *Zbirka Usklajeno in sonaravno 11/2004* (str. 44–48). Ljubljana: Svet za varstvo okolja Republike Slovenije.
- 23 Škrinjar B., Šalamun A. & Perko B. (2008, junij). EU spodbuja energetske preglede. *Finance, P & P panoge in posel, Okolje in energija*, str. 5.
- 24 Vendramin, M. (2007). *Okoljska komponenta gospodarskega razvoja Slovenije v zadnjih letih*. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
- 25 Wikipedia, the free encyclopedia [Kyoto Protocol]. Najdeno 20. oktobra 2008 na spletnem naslovu http://en.wikipedia.org/wiki/Kyoto_Protocol#Description.